

Projekts
(Ministru kabineta
2020.gada ____ . _____
rīkojums Nr. _____)

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam

Rīga, 2020

Saturs	Lpp.
Saīsinājumi	3
Ievads	4
I. Pamatnostādņu kopsavilkums	5
II. Valsts valodas situācijas un būtiskāko izaicinājumu raksturojums	9
1. Etnodemogrāfiskie rādītāji, imigrācijas un emigrācijas ietekme uz valodas situāciju	9
2. Valoda multilingvālā jeb daudzvalodu sabiedrībā	11
3. Valodas lietojums ikdienas saziņā	11
4. Lingvistiskā attieksme	15
5. Svešvalodu prasme	16
6. Valsts valodas politika izglītībā un attieksme pret valodas mācīšanos	18
7. Latviešu valodas apguve un prasmes pilnveide	20
8. Valsts valodas prasmes pārbaudes rezultāti	23
9. Latviešu valoda diasporā	26
III. Valsts valodas politikas mērķis un rīcība tā sasniegšanai	30
1. Rīcības virziens	31
2. Rīcības virziens	32
3. Rīcības virziens	34
4. Rīcības virziens	35
IV. Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji. Informācija par pamatnostādņu politikas mērķu sasaisti ar nacionālā līmeņa valsts politikas plānošanas dokumentiem	37
V. Valsts valodas politikas rīcības plāns: mērķi, rīcības virzieni, uzdevumi un pasākumi	38

Saīsinājumi

AiM – Aizsardzības ministrija

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

ES – Eiropas Savienība

IeM – Iekšlietu ministrija

IZM – Izglītības un zinātnes ministrija

KM – Kultūras ministrija

LĢIA – Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra

L2 – latviešu valoda kā otrā valoda

LiepU – Liepājas Universitāte

LM – Labklājības ministrija

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

LNS – Latvijas Nedzirdīgo savienība

LNerB – Latvijas Neredzīgo biedrība

LNTP – Latvijas Nacionālais terminoloģijas portāls

LUFISI – Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts

LU (HZF) – Latvijas Universitāte (Humanitāro zinātņu fakultāte)

LU LaVI – Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts

LU LI – Latvijas Universitātes Lībiešu institūts

LU MII – Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūts

LVA – Latviešu valodas aģentūra

LZA TK – Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija

MK noteikumi – Ministru kabineta noteikumi

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

RTA – Rēzeknes Tehnoloģiju augstskola

RTU – Rīgas Tehniskā Universitāte

ST – Satversmes tiesa

SIF – Sabiedrības integrācijas fonds

TM – Tieslietu ministrija

VeA – Ventspils Augstskola

VISC – Valsts izglītības satura centrs

VVC – Valsts valodas centrs

IZMPamn_240820_VVPP27

Ievads

Gan Satversmes kodolā, gan augstākā līmeņa politikas plānošanas dokumentos uzsvērta latviešu valodas nozīme. Nacionālā attīstības plānā latviešu valodas un kultūras pastāvēšana savā zemē identificēta kā valsts pastāvēšanas jēga. Lai arī valodas situācija pamatā ir atkarīga no daudziem ārējiem apstākļiem, tai skaitā demogrāfiskajām tendencēm, valodas lietotāju lingvistiskās attieksmes, valsts pārvaldes rīcībā ir daudz politikas instrumentu, ar kuriem veicināt valodas attīstību un radīt priekšnoteikumus latviešu valodas ilgtspējai. Tā kā latviešu valoda ir ne tikai vienīgā valsts valoda Latvijā, bet arī viena no Eiropas Savienības oficiālajām valodām, kurās tiek daļēji nodrošināts ES institūciju darbs un normatīvo aktu pieejamība, kopš Latvijas dalības ES, viena no valodas politikas jomām ir nodrošināt atbalstu latviešu valodai ES darbā.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes (turpmāk – pamatnostādnes) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments valsts valodas politikas jomā laika periodam no 2021. gada līdz 2027. gadam.

Pamatnostādnes ir politikas ietvars, kas nodrošina valsts valodas politikas pēctecību un Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (turpmāk – NAP2027) noteikto mērķu un uzdevumu ieviešanu atbilstoši NAP2027 6. prioritātes „Atvērta, droša un tiesiska sabiedrība” rīcības virziena “Saliedētība” uzdevumam un tā indikatoriem, proti, latviešu valodas lietojuma palielināšana ikdienas saziņā, tostarp digitālajā un sabiedrisko mediju vidē, paplašinot valodas apguves pieejamību un uzlabojot kvalitāti.

Pamatnostādnes izstrādātas, pamatojoties uz iepriekšējā perioda pamatnostādņu īstenošanas izvērtējumu¹, pētījumu *Valodas situācija 2016-2020*² un *Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu*³ datiem, kā arī konsultācijās⁴ ar Latvijas iedzīvotājiem un ekspertiem gūtajiem viedokļiem. Latviešu valodas veiktajā pētījumā³ par skolotāju, skolēnu attieksmi pret latviešu valodas mācību procesu ir apzināti šādi problēmrisinājumi:

- 1) uzsvērt daudzvalodības priekšrocības, atklāt latviešu valodas nozīmi pilsoniskās identitātes veidošanā, to skatot citu apgūstamo valodu kontekstā un veidojot pozitīvu lingvistisko attieksmi,

¹ *Valsts valodas politikas attīstības 2015. – 2017. gadā novērtējums*, IZM; Rīga, Latvija, 2018. gada aprīlis. Pieejams: http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Zinojums_Valsts_valodas_politikas_attist_novert_2015_2017.pdf

² Valodas situācija 2016–2020, LVA, Rīga 2020.

Sabiedrības aptauja: ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase, tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās, 1115 respondentu. Aptaujas veicējs: Pētījumu centrs SKDS Aptauja veikta: 2019. gada augusts–septembris

Sabiedrības aptauja, ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase: 18–34 gadi, tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās, 580 respondentu. Aptaujas veicējs: Pētījumu centrs SKDS Aptauja veikta: 2019. gada oktobris–decembris

Aptauja „Latvijas emigrantu kopienas”, otrais vilnis, sadaļa: Valodu prasme un lietojums, interneta aptauja, svērti dati, 7702 respondenti. Aptaujas veicējs: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. Aptauja veikta: 2019. gada septembris–novembris

Pētījuma sākotnējie rezultāti pieejami: <https://valoda.lv/petijumi/valodas-situacija-latvija-2016-2020/>

³ *Pētījums „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020)*: anketēti 333 skolēni (8.–12. klase), 65 latviešu valodas skolotāji, notikušas astoņas fokusgrupu intervijas Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē un Liepājā, vērotas 46 mācību stundas Rīgā, Salaspilī, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā un Jelgavā. Pētījuma īstenoātājs: Latviešu valodas aģentūra Aptauja veikta: 2017–2020 Pētījuma rezultāti pieejami: <https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/petijuma-rezultati/>; <https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/ieteikumi/>

⁴ *Kopsavilkuma dokuments par saliedētas sabiedrības diskusijām Latvijas reģionos: Aizkraukle, Daugavpils, Liepāja, Rīga, Valmiera - 2020. gada 10. – 17. februāris*; Kultūras ministrija, British Council, Latvijas Pilsoniskā Alianse

- 2) runāt ar skolēniem un vecākiem par izglītības reformas būtību, atklājot par un pret argumentus un demonstrējot lietpratību medijpratībā,
- 3) komunikācijā par izglītības reformu ar skolēniem uzsvērt, ka, mācoties latviešu valodu, attīstās viņu stiprās puses un prasme būt aktīviem mācību procesa dalībniekiem,
- 4) veidot dialogu, kā skolēni gribētu ieinteresēti apgūt latviešu valodu, tādējādi popularizējot latviešu valodas lietojumu.

I. Pamatnostādņu kopsavilkums

Valsts valoda ir būtisks resurss indivīda un valsts kopējai attīstībai. Valodas politikas būtība ir indivīda izvēles iespējās.⁵ Valsts valodas politikas mērķi valsts attīstības kontekstā saistāmi ar indivīda attīstību un konkurētspēju, labklājības un dzīves kvalitātes nodrošināšanu un valodas un kultūras ilgtspēju.

Valsts valodas politikas virsmērķis 2021.–2027. gadam ir **nodrošināt latviešu valodas ilgtspēju saliedētas Latvijas sabiedrības veicināšanai, latviešu valodas lietojumu visās sabiedrības darbības jomās, sekmēt latviešu valodas izpēti, valodas resursu, t.sk. digitālo, attīstību, stiprinot sabiedrības ieinteresētību un līdzdalību latviešu valodas izaugsmē, kā arī atbalstīt latviešu valodas reģionālo paveidu, latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas saglabāšanu, izpēti un attīstību.**

Valsts valodas politikas attīstības virsmērķis, mērķi un rīcības virzieni nākamajiem septiņiem gadiem noteikti, balstoties uz:

- 1) valsts attīstības redzējumu un prioritātēm, kas norādītas NAP2027 un Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (turpmāk – Latvija 2030),
- 2) pierādījumos balstītu esošās situācijas analīzi par valodas politikā būtiskākajiem risināmajiem problēmjautājumiem,
- 3) Latvijai saistošām globālām (reģionālām un globālām) nākotnes attīstības tendencēm un iespējām.

21. gadsimta valodu dzīves telpu veido globalizācijas un tehnoloģiju attīstības rosinātās pārmaiņas, savukārt nākotne raksturojama kā pastāvīgi un pieaugoši mainīga realitāte. Globalizācijas ietekmē sociolingvistiskās ekosistēmas mainās ļoti ātri, notiek arī pretējs process – lokalizācija.

Balstoties uz nākotnes tendenču analīzi un sekojot līdzi pārmaiņām sabiedrībā un to radītajai ietekmei uz valodas situāciju Latvijā, nākotnes redzējumu par valsts valodas politikas modeli 2027. gadā raksturo šādi spēki un faktori. Valodas izpētes institūcijas darbojas kā stratēģiskas infrastruktūras, kuru viens no uzdevumiem ir nodrošināt latviešu valodas digitālo transformāciju un sekmēt efektīvu valodas pārvaldību. Publiskajā lingvistiskajā telpā, izglītībā un citās jomās ir izveidota efektīvi organizēta valodas pārvaldība gan mikrolīmenī (ģimene), gan makrolīmenī (valsts), līdzdarbojoties visām ieinteresētajām pusēm lokālā, reģionālā un nacionālā līmenī. Tiek veikta pierādījumos balstīta nākotnes vajadzību un iespēju prognozēšana, iesaistot dažādas puses valodas pārvaldībā un veidojot konstruktīvu komunikāciju un sadarbību ar sabiedrību, ņemot vērā sociālo, politisko, ekonomisko kontekstu. Valodas pārvaldība aptver nozīmīga spektra valodas politikas pasākumus: paplašināta valodas apguve ar modernu mācību resursu izstrādi, latviešu valodas stiprināšana informatīvajā telpā

⁵ B.Spolskis. Valodas pārvaldība. Zinātne, 2011, 17.lpp.

un digitālajā vidē, atbalsts latviešu zīmju valodas un latgaliešu rakstu valodas attīstībai un lībiešu valodas apguvei. Plānoti sabiedrības līdzdalības risinājumi sabiedrības drošībai un aizspriedumu mazināšanai. Individualizēta un personalizēta pieeja valodas apguvei izglītības piedāvājumā ietver tādus risinājumus, kas atbilst indivīda vajadzībām un iespējām: indivīda izaugsmes progresa mērīšanu; iespējas plānot individuālus mācīšanās ceļus, kā arī aktīvu tehnoloģiju izmantošanu šo individualizēto risinājumu nodrošināšanā. Ir veikta latviešu valodas apguves piedāvājuma konceptuāla pārveide, kurā izglītības iestādes, kas var būt arī virtuālā telpā eksistējošas, kļūst par organizācijām, kas “iemācās mācīt un iemāca mācīties”, motivē individuālo valodas apguves mērķu izvirzīšanu, valodas apguves procesa plānošanu un īstenošanu, piedāvājot daudzveidīgu mācību vidi kā formālās, tā neformālās valodas apguves situācijās un metodes dažādām mērķa grupām – bērniem, jauniešiem, pieaugušajiem, ārvalstniekiem un remigrantiem. Valodas pakalpojumu sniedzējas ir organizācijas ar augstu vadības kompetences līmeni, stratēģisku redzējumu, atbildību un autonomiju; tās ir organizācijas, kas aktīvi sadarbojas, gan savstarpēji, gan ar citām iesaistītajām pusēm, tādējādi nodrošinot resursu efektīvu pārvaldību un zināšanu un labās prakses pārnesi latviešu valodas apguves jomā.

Balstoties uz datu analīzi, identificēti Latvijas valodas politikas pārvaldībai aktuālie izaicinājumi, šādi būtiskākie **nākamajā septiņgadē risināmie jautājumi**:

- 1) nepietiekami augsts latviešu valodas prestižs atsevišķās sociālajās grupās;
- 2) nepietiekami iekļaujoša valodas vide;
- 3) ikdienējā lingvistiskā prakse neveido kontekstu latviešu valodas apguvei, attīstībai un valodas prasmes pilnveidei;
- 4) negatīva lingvistiskā attieksme pret cilvēkiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda;
- 5) vāja valodas pedagoga, latviešu valodas akadēmiskā, zinātniskā personāla ataudze;
- 6) sporādisks lībiešu valodas lietojums;
- 7) nepietiekami attīstīta un pieejama latviešu zīmju valoda;
- 8) sabiedrības digitālās prasmes valodas jomā ir nepietiekamas;
- 9) nepilnīga datu pārvaldība par valodas apguves kvalitāti, t.sk. diasporā.

Lai īstenotu valodas politikas attīstības virsmērķi 2021.–2027. gadam un nākotnes redzējumu par valodas politiku 2027. gadā, kā arī risinātu ar esošo situāciju saistītos izaicinājumus, ir izvirzīti **četri mērķi savstarpēji saistītos valsts valodas politikas attīstības virzienos**.

1.mērķis

Valsts valodas drošumspēja un ilgtspējīga attīstība.

1. rīcības virziens **ATTĪSTĪBA un DROŠUMSPĒJA**

Mērķis aptver latviešu valodas kvalitatīvas un plaša spektra pētniecības nodrošināšanu, attīstīt latviešu terminoloģiju un terminradi kā zinātniskās darbības daļu, paplašināt latviešu valodas lietojuma vidi Braila rakstā, attīstīt latviešu zīmju valodu un vieglās valodas resursus, kā arī nodrošināt latgaliešu rakstu valodas izpēti un attīstību. 1. mērķis sniedz ieguldījumu šādu izaicinājumu risināšanā: 1), 2), 3), 4), 5) un 8).

2.mērķis

Latviešu valodas vides paplašināšana un valodas resursu ilgtspēja

2. rīcības virziens **RESURSI un ILGTSPĒJA**

Mērķis aptver latviešu valodas speciālistu karjeras izaugsmes jautājumus, latviešu valodas apguves un metodikas resursu daudzveidību, latviešu valodas apguves iespējas dažādām mērķa grupām, valsts valodas prasmes pārbaudes procesa pilnveidi un stratēģisku infrastruktūru izveidi latviešu valodas digitālajai pārnesei.

Šī mērķa izpilde ir priekšnoteikums 1. mērķa un 3. mērķa veiksmīgai īstenošanai, ņemot vērā cilvēkresursu būtisko lomu mūsdienīgas un kvalitatīvas izglītības, pētniecības nodrošināšanā, kā arī nākotnes prasmju attīstībā. Mērķis paredz gan izglītības satura un procesa, gan vides un resursu pilnveidi mūsdienīga un kvalitatīva valodas izglītības piedāvājuma nodrošināšanu gan vispārējā, gan profesionālajā, gan augstākajā, gan arī pieaugušo izglītībā.

Mērķa ietvaros uzsvērtā izglītības un saistīto tautsaimniecības nozaru sadarbības nozīme mūsdienīguma un kvalitātes veicināšanā. Valodas vides noturībai izglītībā svarīgi plānot un sniegt lielāku atbalstu Latvijas valstij lojāliem L2 apguvējiem. Dialogā uzsvērt bilingvisma un daudzvalodības priekšrocības, kur latviešu valoda ir nozīmīga daļa, bet runāt arī par latviešu valodu viņu dzimtās valodas un citu apgūstamo valodu kontekstā. Mazināt L2 politisko uzsvāru skolās, pievērsties vairāk lingvistiskajiem, pragmatiskajiem, psiholingvistiskajiem aspektiem. Piemēram, mūsdienu latviešu valodas apguvei un izpētei, veiksmes stāstiem un pieredzei L2 apguvē, vairojot pozitīvu emocionālo fonu.

Apzināt iespēju veidot latviešu valodas un CLIL skolotāju atbalsta centru, piemēram, LVA konsultatīvo dienestu, uz kuru skolotājs varētu zvanīt un runāt par problēmām, pretī saņemot speciālistu palīdzību, vai – aicinot speciālistu uz skolu, klasi, meklēt pedagoģiskos ceļus, kā risināt konkrēto problēmu u.tml.

Latvijā pēdējā laikā ir daudz paveikts integrācijas politikas jomā. Vienota, saliedēta sabiedrība ir drošas, izglītotas un attīstīties spējīgas valsts pamats. Latvija ir pārliecināta, ka etniski segregēta izglītības sistēma nekādā mērā neveicina vienlīdzīgas iespējas visiem valsts iedzīvotājiem iegūt augstāko izglītību vai veidot savu karjeru. Etniski segregēta izglītības sistēma nav populārs modelis ne Eiropā, ne visā pārējā pasaulē. Vācijā nav atsevišķas valsts skolas vāciešiem, serbiem, turkiem un kurdiem, Anglijā indieši vai pakistānieši netiek ar izglītības sistēmas palīdzību speciāli nošķirti. Lai gan Francijā ir vairāk nekā divdesmit reģionālas valodas (okitāniešu, basku, korsikāņu utt.), saskaņā ar Izglītības likumu tās var apgūt tikai kā izvēles priekšmetus. Arī ASV ir vairākkārt konstatēts, ka izglītības segregācija ir sociāli bīstams modelis. Segregācija apgrūtina etnisko minoritāšu pārstāvju iekļaušanos sabiedrības dzīvē, pazemina šādi apmācīto skolēnu konkurētspēju darba tirgū, sašaurina viņu tālākās izglītības iespējas.

Rīcības virzienā jāiekļauj rezultatīvie rādītāji, kuri ļautu novērtēt ne vien darbības, bet arī politikas rezultātus, īpaši attiecībā uz latviešu valodas prasmes mērījumu populācijā. Izglītojamo valodas prasmju pieaugumu uzskatāms par vienu no valsts valodas izglītības politikas virsmērķiem. Īpaši vērtīga būtu informācija par vispārējās izglītības izglītojamo valodas kompetenču attīstību (t.sk. mazākumtautību izglītojamo vidū), jo tā ir joma, ko valsts valodas politika skar vistiešāk. To ir iespējams mērīt, izmantojot centralizētus pārbaudījumus, turklāt nākamajā septiņgadu periodā tā būs saistīta ar divām nozīmīgām politikas izmaiņām – 1) pāreju uz kompetencēs balstītu izglītības modeli un 2) pāreju uz vispārējo izglītību valsts valodā. Lai gan atsevišķus politikas rezultātus ir sarežģīti izmērīt, piemēram, to cik veiksmīgi tiek nodrošinātas valodas prasmes apguves iespējas diasporā, ir politikas rezultāti, kuri tiek regulāri un sistemātiski mērīti, piemēram, vispārējās izglītības izglītojamo latviešu valodas

prasmes, kas būtu iekļaujami kā valodas politiku raksturojoši politikas rezultāti. Rīcības virzienā noteikti iekļaujami pasākumi, kas saistīti ar augstākās izglītības attīstību un atbalstu augsta līmeņa valodas speciālistu sagatavošanu valodas pārvaldības jautājumu risināšanai.

Nākamajā īstenošanas periodā ir jāplāno pasākumi, kuri nodrošina atbalstu sekmīgai valsts politikas maiņai īpaši attiecībā uz metodisko līdzekļu un pedagogu kompetenču pilnveidi un jāiekļauj pasākumi, kuri ir vērsti uz metodikas pilnveidi un pedagogu kompetenču attīstību saistībā ar jaunajām politikas iniciatīvām, kā arī sekmīgu politikas iniciatīvu komunikāciju ar plašāku sabiedrību. Sabiedrības līdzdalība kvalitatīva latviešu valodas lietojuma paplašināšanā - diskursos par latviešu valodu uzsvērt ne tikai tās simbolisko vērtību, bet precīzāk, vairāk runāt arī par latviešu valodas lietojuma vērtību. Komunikācijā par valodu izglītības reformu mērķtiecīgi, precīzi, vienkārši un vizuāli uzrunāt pašus skolēnus un viņu vecākus. 2. mērķis sniedz ieguldījumu šādu izaicinājumu risināšanā: 1), 2), 3), 4), 5), 8) un 9).

3.mērķis

Sabiedrības līdzdalība un atbildība valsts valodas noturībā

3. rīcības virziens LĪDZDALĪBA un ATBILDĪBA

Mērķis aptver efektīvus institucionālus risinājumus atbalsta nodrošināšanai ikviena lingvistiskajai izaugsmei, gan risinājumus proaktīvas rīcības veidošanai valodas pārvaldībā, komunikācijā ar sabiedrību mikro un makrolīmenī par valodu mijiedarbību glokālā telpā. Mērķis akcentē nepieciešamību pilnveidot valodas pārvaldību, kā arī norāda uz pierādījumos balstītas un lietotājcentrētas valodas politikas aktualitāti. 3. mērķis primāri sniedz ieguldījumu šādu izaicinājumu risināšanā: 1), 2), 3) un 4).

4.mērķis

Izglītots, Latvijas valstij lojāls, daudzvalodīgs indivīds - latviešu valodas ilgtspējas pamats

4. rīcības virziens SABIEDRĪBA un LOJALITĀTE

Mērķis raksturo daudzvalodu indivīdu kā latviešu valodas ilgtspējas faktoru. Šajā virzienā plānotie pasākumi paplašinās latviešu valodas lietojumu solidārā, multilingvālā sabiedrībā. Latviešu valoda ir nozīmīga daļa no mūsdienu daudzvalodu pasaules. Latviski runājošie cilvēki - gan latviešu kā dzimtās, gan latviešu kā otrās, svešvalodas vai latviešu kā etniskā mantojuma valodas runātāji - ir kontaktā ar citām valodām.

Svarīgi ir attīstīt spēju pielāgoties jebkuram latviešu valodas runātājam, arī tam, kura valodas prasme vēl nav augstā līmenī, novērtēt katra centienus apgūt latviešu valodu un palīdzēt. Sabiedrība iesaistās dialogā par mazākumtautību valodām, diasporu, jaunpianācējiem, kas Latvijā izvēlējušies par savu mītnes zemi.

Tikpat nozīmīgi ir rūpēties par katra Latvijas iedzīvotāja kā daudzvalodīga indivīda iespējām mācīties, tādējādi stiprinot latviešu valodas funkcionālās pozīcijas daudzvalodu vidē un nodrošinot katram daudzvalodu kompetenci izglītības, darba tirgus un identitātes saglabāšanas jomā. Latvijas ilgtspēja ir balstīta izglītota, multilingvāla, Latvijas valstij lojāla indivīda izaugsmē.

Mērķis aptver efektīvus institucionālus risinājumus atbalsta nodrošināšanai un risinājumus proaktīvas rīcības veidošanai valodas pārvaldībā, komunikācijā ar sabiedrību mikro un makrolīmenī. Tādējādi Latvijas sabiedrībā tiek veidots drošs pamats lingvistiskās tolerances izpausmēm Latvijas lingvistiskajā ainavā tā reģionālajā un etniskajā savdabībā. Mērķis ietver arī lībiešu valodas apguvi un attīstību.

Sabiedrībā tiek vairota globālā koncepta izpratne, tolerance par lingvodiversitātes izpausmēm un valodu lietojuma daudzveidību Latvijas vēsturiskajās teritorijās, kas izsenis bijušas lingvistiski daudzveidīgas un etniski dažādas. Tiek mazināti lingvistiskie stereotipi un aizspriedumi, kuri veidojušies teritoriālas vai administratīvas nošķirtības dēļ un kuru cēloņi ir bijuši politiski, etniski vai sociāli. 4. mērķis primāri sniedz ieguldījumu šādu izaicinājumu risināšanā: 1), 2), 3), 4), 7) un 9).

Kopumā pamatnostādņēs izvirzītie mērķi atspoguļo integrētu skatījumu uz galvenajām valodas politikas attīstības prioritātēm. Virkne ierosinājumu valodas pārvaldības un komunikācijas līmenī apzināti 2019. gada nogalē un 2020. gada sākumā valodas politikas īstenošanai un ekspertu lokā.

II. Valsts valodas situācijas un būtiskāko izaicinājumu raksturojums

Valodas politikas izstrāde valstī ir balstīta uz valodas situācijas izpēti, kas Latvijā tiek regulāri veikta jau vismaz kopš 1995. gada un turpināta vairākos gan vispārīgos valodas situācijas pētījumos, gan pētījumos par atsevišķām aktuālām valodas situācijas jomām. Pētījumu dati ļauj analizēt dinamiku un prognozēt attīstības tendences, kas ir nozīmīgs avots turpmāko valodas politikas plānošanas dokumentu izstrādē.⁶

1. Etnodemogrāfiskie rādītāji, imigrācijas un emigrācijas ietekme uz valodas situāciju

Valodas situāciju būtiski ietekmē tādi vispārzināmi faktori kā attiecīgās valodas runātāju skaits, valodas kolektīva etnodemogrāfiskais sastāvs un migrācijas tendences.⁷ Latvijas iedzīvotāju skaits samazinās ar katru gadu (1. att.).

ISG010. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji

	Iedzīvotāju skaits gada sākumā	Iedzīvotāju skaita izmaiņas - pavisam	Migrācijas saldo
1990	2 668 140	-9 979	-13 085
1995	2 500 580	-31 049	-13 713
2000	2 381 715	-28 331	-16 428
2005	2 249 724	-21 850	-10 952
2010	2 120 504	-45 899	-35 640
2015	1 986 096	-17 139	-10 640
2019	1 919 968	...	...

⁶ Druviete 1995 – *The Language Situation in Latvia. Sociolinguistic Survey. Part 1. Language Use and Attitudes among Minorities in Latvia*. Ed. by I. Druviete. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1995.

Druviete 1996 – *Valodas situācija Latvijā. Sociolingvistisks pētījums. 2. daļa. Latviešu lingvistiskā kompetence un valodas procesa vērtējums*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1996.

Drīzule, Gerentoviča 1990 – Drīzule, V., Gerentoviča, V. *Valodu sociāli funkcionālā stratifikācija komunikatīvajās sfērās. Manuskripts*. Rīga: Valodas un literatūras institūts, 1990.

⁷ Baltiņš, Druviete 2017 – Baltiņš Māris, Druviete, Ina. *Ceļavējš cilvēku ciltij. Valoda sabiedrībā*. LVA, 2017.

1. att. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji (1990–2019). Dati: CSP⁸

Valodas runātāju skaitam ir nozīme valodas konkurētspējas nodrošināšanā, tāpat arī mūsdienu pasaules globalizācijas tendences un valodu konkurence ietekmē latviešu valodas situāciju. Taču mērķtiecīgas valodas politikas īstenošanas rezultātā latviešu valodas konkurētspēja un valsts valodas loma Latvijā ir ne tikai saglabāta, bet arī veiksmīgi paaugstināta. Turpmāk šī situācija uzturama un pilnveidojama, lielāku uzmanību pievēršot latviešu valodas kvalitātes un standartizācijas jautājumiem, lietojumam mūsdienu tehnoloģijās un oficiālās valodas statusa konsekventai ievērošanai visās sabiedrības darbības jomās.

Izmaiņas vērojamas ne tikai iedzīvotāju skaitā, mainās arī iedzīvotāju etniskais sastāvs. To nosaka dzimstības un mirstības rādītāji un starptautiskā migrācija. Šie rādītāji joprojām ir negatīvi, resp., kaut arī latviešu īpatsvars pieaug, tomēr samazinās visu tautību pārstāvju skaits (2. att.).

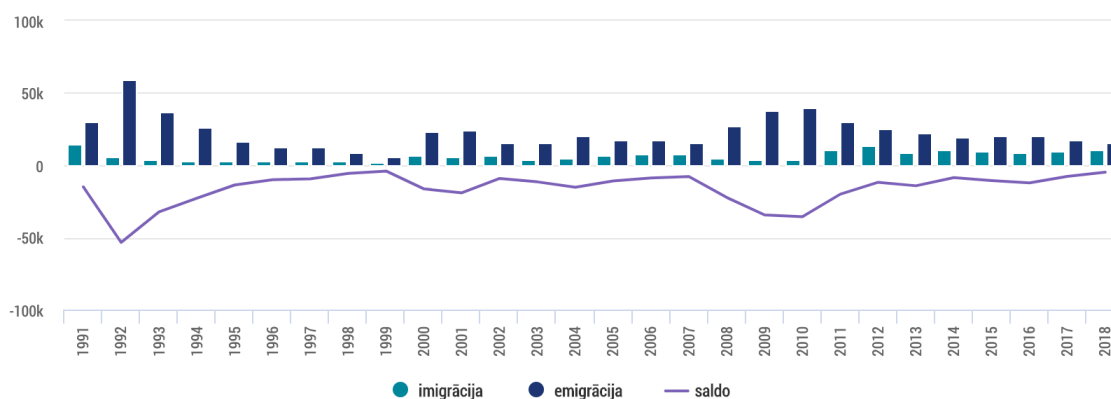
Iedzīvotāju skaits pēc tautības Latvijā, gada sākumā

	1935. GADS	1989. GADS	2000. GADS	2011. GADS	2018. GADS
LATVIEŠI	1 467 035	1 387 757	1 370 703	1 255 785	1 202 781
KRIEVI	168 266	905 515	703 243	556 434	487 250
BALTKRIEVI	26 803	119 702	97 150	73 781	62 713
UKRAIŅI	1 844	92 101	63 644	49 134	43 128
POĻI	48 637	60 416	59 505	47 201	39 687
LIETUVIEŠI	22 843	34 630	33 430	26 924	22 831
EBREJI	93 370	22 897	10 385	6 495	4 721
ČIGĀNI	3 839	7 044	8 205	6 643	5 082
VĀCIEŠI	62 116	3 783	3 465	3 127	2 554
IGAUŅI	6 928	3 312	2 652	2 085	1 676
CITA	4 255	29 410	25 001	46 996	61 956

2. att. Iedzīvotāju skaits pēc tautības Latvijā (1935–2018). Dati: CSP⁹

Emigrācijas rādītāji, kas joprojām pārsniedz imigrācijas rādītājus (3. att.), ietekmē divus valodas politikas īstenošanas aspektus: latviešu valodas apguves un saglabāšanas iespējas diasporā un latviešu valodas apguves nodrošinājumu imigrantiem Latvijā.

Starptautiskā ilgtermiņa migrācija

3. att. Starptautiskā ilgtermiņa migrācija (1991–2018). Dati: CSP¹⁰

⁸ CSP dati ISG010. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji [tiešsaiste]. *Centrālās statistikas pārvaldes datubāze* [skatīts 30.04.2020]. Pieejams:

http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_iedzskaitis_ikgad/ISG010.px

⁹ Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs [tiešsaiste]. *CSP* [skatīts 30.04.2020]. Pieejams:

https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/data/Skoleniem/iedzivotaju_etniskais_sastavs.pdf

¹⁰ Imigrācija, emigrācija un saldo [tiešsaiste]. *CSP* [skatīts 30.04.2020].

<https://www.csb.gov.lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>

2. Valoda multilingvālā jeb daudzvalodu sabiedrībā

Saliedētas sabiedrības politikas virsmērķis ir stipra un saliedēta Latvijas tauta – nacionāla, demokrātiska un solidāra sabiedrība. Latviešu valoda ir viens no sabiedrību vienojošiem elementiem, kas nodrošina Satversmē balstītu demokrātisko vērtību nostiprināšanos Latvijas valsts līdzsvarotai attīstībai.¹¹ Valoda nav tikai saziņas vai informācijas līdzeklis, tā ir kultūrmantojuma sastāvdaļa, nacionālās literatūras izteiksmes līdzeklis, tilts starp paaudzēm, nacionālās identitātes un specifikas nesēja. Latviešu valoda ir mūsu nacionālās identitātes pamatiezīme.¹²

Uzskati par to, kas veido nacionālo identitāti un piederību Latvijas valstij iedzīvotāju vidū atšķiras. Piemēram, Latgalē uzskata, ka sava nacionālā identitāte ir katrai etniskai grupai, kas te dzīvo – poļiem, krieviem, ukraiņiem, ebrejiem un citiem. Iedzīvotāji lepojas ar daudzveidīgām nacionālajām identitātēm. Pēdējā laikā aizvien vairāk tiek runāts par papildinošajiem faktoriem identitātei. Māju un piederības sajūtu valstij nostiprina arī savu sakņu apzināšanās – lībiešu, suitu vai sēliskās identitātes atklāšana savos radurakstos. Tas parāda, ka šobrīd Latvijā dzīvojošo saknes ir daudzveidīgas un dziļas, tādēļ atbalsts Latvijas pirmiedzīvotāju lībiešu valodas lietojuma vides vitalizācijai, valodas izpētei un attīstībai, kā arī sabiedrību informējoši pasākumi par latgaliešu, sēļu, suitu tradīcijām, rakstu pieminekļiem, izloksnēm ir svarīgs uzdevums.¹³

3. Valodas lietojums ikdienas saziņā

Apkopojot respondentu atbildes par latviešu valodas lietojumu publiskajā vidē (par valodas lietojums darbā, mācību iestādēs, valsts un pašvaldību iestādēs, veselības aprūpes iestādēs, uz ielas, veikalā u. tml.), secināms, ka kopējie latviešu valodas lietojuma rādītāji ir palielinājušies, salīdzinot ar datiem par iepriekšējo laika posmu. Ja 2014. gadā publiskajā vidē latviešu valodu galvenokārt vai vairāk nekā citas valodas mazākumtautību pārstāvji lietoja apmēram 35 % situāciju, tad 2019. gadā ir vērojams nozīmīgs pieaugums. Šī pieauguma pamatā, visticamāk, ir jaunākās paaudzes latviešu valodas labākas prasmes un biežāks valodas izmantojums.

¹¹ *Valsts valodas politikas attīstības 2015.–2017. gadā novērtējums*, IZM. Rīga, Latvija, 2018. gada aprīlis.

¹² Baltiņš, Druviete 2017 – Baltiņš Māris, Druviete, Ina. *Ceļavējs cilvēku ciltij. Valoda sabiedrībā*. LVA, 2017.

¹³ *Kopsavilkuma dokuments par saliedētas sabiedrības diskusijām Latvijas reģionos (10.-17. februāris, 2020. Aizkraukle, Daugavpils, Liepāja, Rīga, Valmiera)*, Latvijas Pilsoniskā Alianse, Kultūras ministrija, British Council. Rīga, 2020.

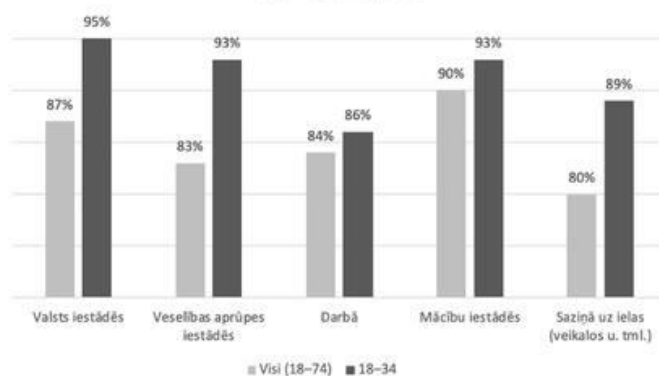
VALODAS SITUĀCIJA LATVIJĀ: 2016–2020

Pētījuma virziens „Latviešu valodas lietojums”

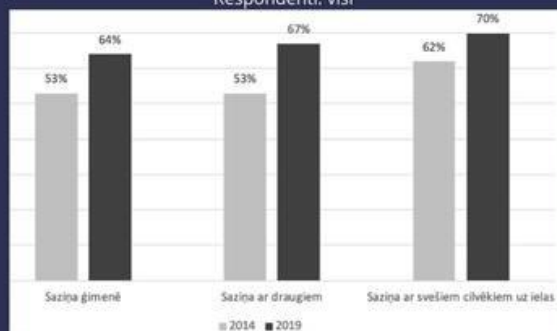
Saziņa latviski dažādās jomās

Respondenti: visi, 2019

Latviešu valodas lietojums privātajā saziņā 2014. un 2019. gadā

Respondenti: visi

www.valoda.lv

Valsts pētījumu programma

„Latviešu valoda”

Latvijas Universitāte

VPP-IZM-2018/2-0002

4. att. Latviešu valodas lietojums – valodas lietojuma aspekti, saziņa dažādās jomās, latviešu valodas lietojums privātajā saziņā. Dati: Valodas situācija 2016–2020.

Jomas, kurās latviešu valoda tiek lietota visbiežāk, norādītas 4. att.¹⁴ Arī šeit augstāki rezultāti ir jauniešu grupā, taču sabiedrībā kopā latviešu valodas lietojums publiskajā vidē ir pietiekami augsts.

Cita valoda, kura visbiežāk tiek lietota publiskajā saziņā, ir krievu valoda. Savukārt angļu valoda lielākoties tiek izmantota, pildot darba pienākumus (gan saziņā ar klientiem, gan sanāksmju laikā, gan ikdienas saziņā ar kolēģiem) – 17 % respondentu to norādījuši kā vienu no citām lietotajām valodām; un mācību iestādēs – 11 %. Tāpat ikdienas saziņā uz ielas, veikalos utt. 6 % respondentu norādījuši angļu valodu kā vienu no saziņas valodām (kritērijs „cita [valoda]”). Te gan jāatzīst, ka visbiežāk kā cita izmantotā valoda norādīta krievu valoda – to atzinuši vairāk nekā 90 % respondentu visās minētajās jomās.

Nemot vērā darba vides sociolingvistisko nozīmību, detalizētāk tika pētīts valodu lietojums darba tirgū, pievēršot uzmanību tam, vai un kuru valodu prasme respondentiem sniegusi kādu ekonomisku ieguvumu. Pētījuma „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020” dati liecina, ka lielākoties (74 %) kādas valodas prasme vai neprasme būtiski neietekmē viņu situāciju darba tirgū, kaut arī mūsdienās tā ir viena no prasmēm, kas tiek pieprasīta darba sludinājumos. Iespējams, iegūtās atbildes atklāj iedzīvotāju skatījumu: valoda tik lielā mērā netiek uztverta kā instruments, ar kura palīdzību var celt savu konkurētspēju. Taču šajā aspektā būtiski ir aptaujas dati, kas atklāj latviešu valodas prasmes korelāciju ar ienākumu līmeni, kas tomēr iezīmē valodu prasmes lomu: strādājošo grupā, kuru dzimtā valoda ir krievu un kuri prot latviešu valodu ļoti labi vai labi vai dzimtās valodas līmenī, ir krietni vairāk respondentu ar augstiem ienākumiem nekā to vidū, kas neprot latviešu valodu vai prot to vāji un vidēji. Respektīvi, tiem, kas latviski runā labi, ir augstāki ienākumi nekā tiem, kas nerunā latviski labā prasmes līmenī. Taču nevar arī apgalvot: jo labāka latviešu valodas prasme, jo augstāki ienākumi, – augstāki ienākumi ir tikai tiem, kas prot latviešu valodu labi un ļoti labi.

13 % respondentu kopumā un 18 % jaunākās paaudzes respondentu (līdz 34 gadiem) norāda, ka valodu prasme ir ietekmējusi viņu situāciju darba tirgū pēdējo piecu gadu laikā pozitīvi, un 6 % visu respondentu norādījuši, ka tās vai citas valodas neprasme atstājusi negatīvu ietekmi. Kaut arī šī respondentu kopa nav liela, tomēr 61 % gadījumu tieši latviešu valodas prasme norādīta kā pozitīvs faktors, 57 % – angļu un 45 % – krievu valodas prasme. Arī to valodu vidū, kuru neprasme ir ietekmējusi respondentu situāciju darba tirgū negatīvi, vispirms ir latviešu – 51 %, angļu –32 % un krievu valoda –29 %.

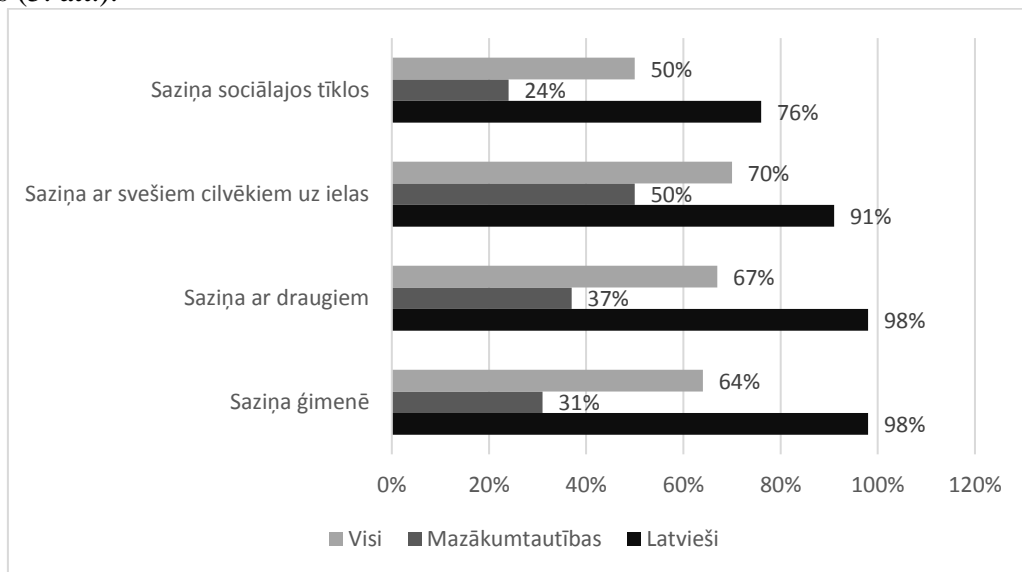
Valodas, kuras respondentiem hipotētiski palīdzētu izvirzīties, saņemt labāku atalgojumu utt., ir angļu valoda (28 %), tad seko latviešu valoda (19 %) un krievu valoda (15 %). Jaunākās paaudzes (līdz 34 gadiem) respondentu vidū valodu prasmes nozīme tiek vērtēta augstāk un valodu secība ir cita – angļu (37 %), krievu (24 %) un latviešu (21 %), kas ataino arī reālo valodu prasmi šajā vecuma grupā, kur latviešu jauniešu vidū krievu valodas prasme ir samazinājusies un mazākumtautību jauniešu vidū latviešu valodas prasme ir palielinājusies.

Gandrīz visi respondenti, kuri strādā publiskajā un privātajā sektorā, norāda, ka prot latviešu valodu vismaz pamatzināšanu līmenī; no abos sektoros strādājošajiem tikai apmēram 14 % savu valodu prasmi novērtē kā vāju, ļoti vāju vai atzīst, ka neprot latviešu valodu.

Vislielākā atšķirība starp publiskajā un privātajā sektorā strādājošajiem ir latviešu valodas prasmes līmenī: valsts un pašvaldību iestādēs strādājošo, kas latviešu valodu prot ļoti labi un labi, ir vairāk (87 %), bet privātajā sektorā – zemāks rādītājs (79 %); privātajā sektorā latviešu valodu prot vāji, ļoti vāji vai neprot nemaz 10 %, bet publiskajā sektorā 4 % respondentu. Galvenais iemesls, kāpēc mazākumtautību pārstāvji plāno pilnveidot savu latviešu valodas prasmi, ir darba vajadzības (25 % mazākumtautību respondentu un 3 % respondentu no 18 līdz 34 gadiem). Mazākumtautību pārstāvji kā vienu no galvenajiem faktoriem, kas viņus motivē runāt latviešu valodā, min tieši darbu un saziņu ar kolēģiem (11 %).

¹⁴ Pētījums „Valodas situācija Latvijā: 2016—2020” [tiešsaiste]. *Latviešu valodas aģentūra. Pētījumi. Sociolingvistika*. [skatīts 03.08.2020]. Pieejams: <https://valoda.lv/petijumi/valodas-situacija-latvija-2016-2020/>

Lai noskaidrotu valodu lietojumu privātajā saziņā, aptaujā ietverti jautājumi par valodas izvēli ģimenē, komunikācijā ar draugiem, sociālajos tīklos un saziņā ar nepazīstamiem cilvēkiem uz ielas (5. att.).

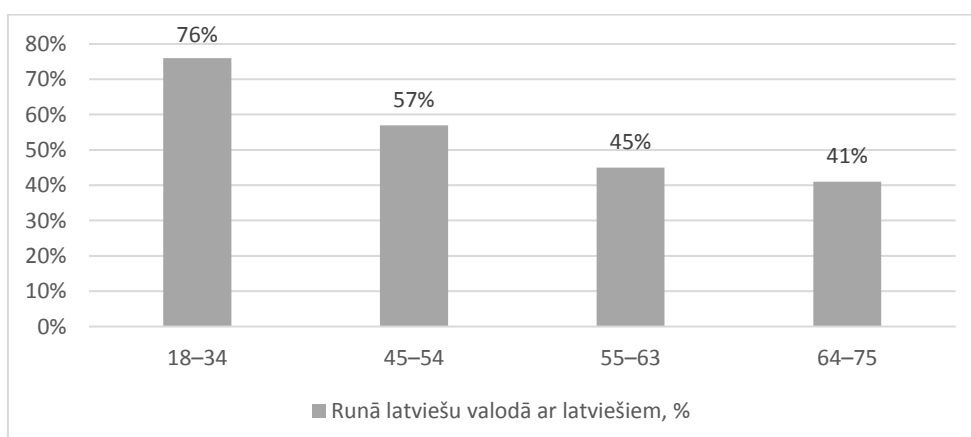
5. att. Latviešu valodas lietojums privātajā saziņā respondentu grupās pēc tautības (%). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Valodas lietojuma ieradumi sociālajos tīklos mūsdienās ir ļoti nozīmīga kontaktu forma. Arī šie dati parāda latviešu valodas lietojuma pieaugumu, krievu valodas lietojuma samazināšanos un angļu valodas lietojuma palielināšanos īpaši jaunākās paaudzes privātās saziņas jomās.

Salīdzinot valodas lietojumu šajās saziņas situācijās ar datiem, kas iegūti pirms 5 gadiem (izņemot komunikāciju sociālajos tīklos), secināms, ka latviešu valodas lietojums visās respondentu grupās kopā ir palielinājies (4. att. 3. grafiks).

Par angļu valodas lomas pieaugumu publiskajā (t. sk. privātajā) saziņā liecina gan iepriekš minētie dati par angļu valodas nepieciešamību darbā un publisko pakalpojumu jomā, gan arī saziņas tendences sociālajos tīklos, kur angļu valodu kā citu lietoto valodu minējuši 29 % respondentu, gan saziņa ar svešiem cilvēkiem uz ielas – 11 % – un saziņa ar draugiem – 7 %.

Latviešu valodas lietojuma un valodas nozīmes pieaugums ikdienas komunikācijā vispirms jau ir saistāms ar latviešu valodas prasmes uzlabošanos. Taču fakts, ka mazākumtautību pārstāvji saziņā ar latviešiem vairāk lieto latviešu valodu (jo jaunāki respondenti, jo biežāk lieto latviešu valodu), iespējams, norāda arī uz lingvistiskās uzvedības pārmaiņām īpaši jaunākajā respondentu grupā (6. att.)

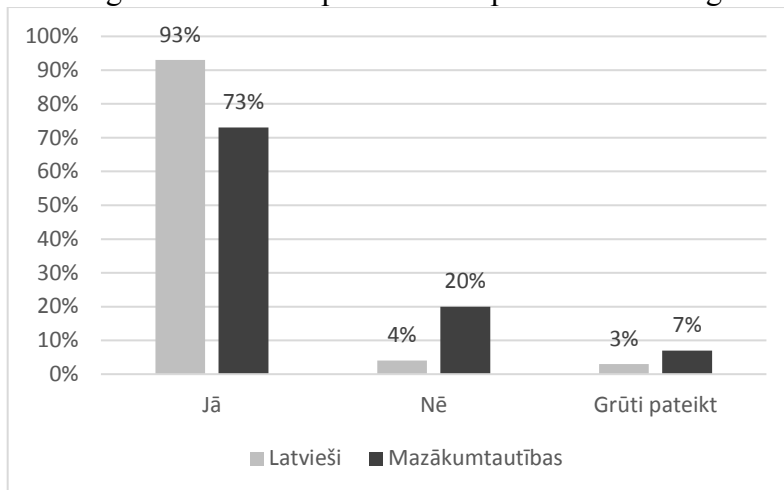

6. att. Latviešu valodas izvēle saziņā ar latviešiem respondentu grupās pēc vecuma (respondenti: mazākumtautības, %). Dati: Valodas situācija 2016–2020

4. Lingvistiskā attieksme

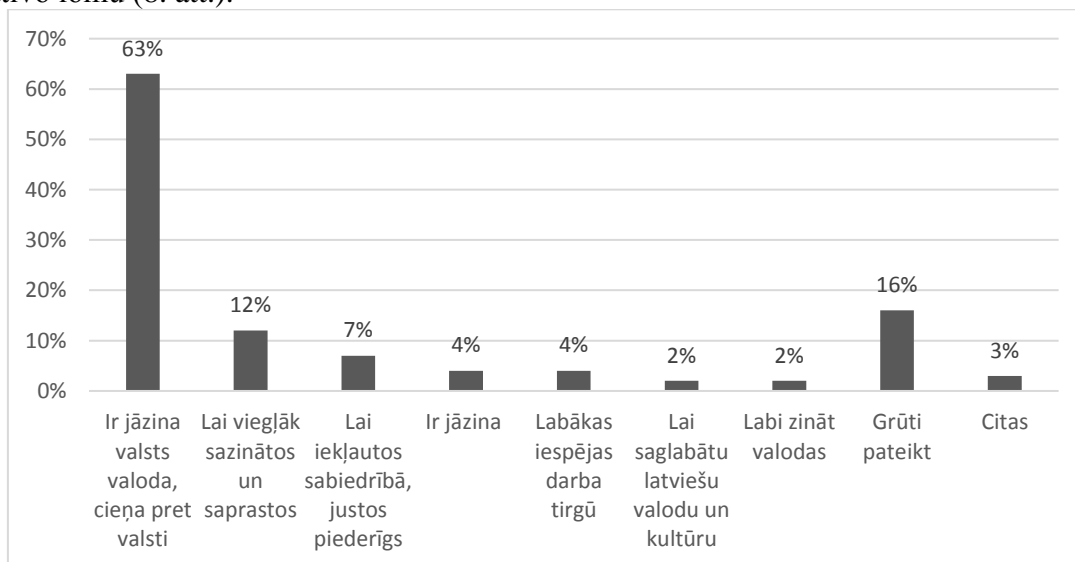
Valodu statuss, prestižs ietekmē ne tikai valodas situācijas attīstību, bet arī mūsu lingvistisko attieksmi un uzvedību.

Lingvistisko attieksmi raksturo vairāki rādītāji, vispirms jau sabiedrības uzskati, viedoklis. Pārliecināti par to, ka latviešu valodas prasme veicina piederību Latvijas valstij ir 83 % respondentu. Neatkarīgi no nacionālās piederības šī pārliecība ir diezgan augsta (7. att.).

7. att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Vai, jūsuprāt, latviešu valodas prasme veicina piederību Latvijas valstij” (dalījums grupās pēc nacionālās piederības). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Tāpat arī lielākā daļa sabiedrības – 88 % – uzskata, ka visiem Latvijā dzīvojošajiem jāprot latviešu valoda. Salīdzinot ar 2008. gadā iegūtajiem datiem (97 %) [Valodas situācija 2010–2015], šis rādītājs gan nedaudz samazinās. Precizējot atbildes, respondenti kā pamatojumu nosaukuši daudzus iemeslus – saistītus gan ar valodas prasmes instrumentālo, gan integratīvo lomu (8. att.).

8. att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Kāpēc Jūs piekrītat tam, ka visiem Latvijā pastāvīgi dzīvojošajiem ir jāprot latviešu valoda?”. Dati: Valodas situācija 2016–2020

Līdz ar valodas prasmes uzlabošanos ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuriem patīk runāt latviešu valodā: 2008. gadā – 37 %, 2019. gadā – 56 %. Tas visciešāk saistāms ar valodas prasmes līmeni: jo jaunāks respondents un jo labāka latviešu valodas prasme, jo lielāks to īpatsvars, kuriem patīk runāt latviešu valodā (respondenti ar ļoti labu un labu valodas prasmi –

86 %, respondenti līdz 34 gadiem – 71 %). Tas rosina arī pozitīvu attieksmi pret valodas lietojumu. Apgalvojumam, ka publiskajā vidē ir normāli (resp., labi, atbilstoši, iederīgi) runāt latviski, piekrīt 73 % mazākumtautību respondentu. Arī šeit parādās iepriekš norādītā sakarība, resp., jo labāka latviešu valodas prasme, jo biežāk respondenti piekrīt šim apgalvojumam (89 % no tiem, kam ir ļoti laba valodas prasme, piekrīt šim apgalvojumam).

Sabiedrības attieksme pret latviešu valodu kopumā ir pozitīva, dominē uzskats, ka latviešu valoda jāzina visiem Latvijā dzīvojošajiem, ir svarīga līdzcilvēku labestīga attieksme pret tiem, kas runā ar kļūdām. Svarīga ir arī valsts attieksme, lai valodas lietojums ģimenē netiktu regulēts un arī citu valodu izvēle privātā saskarsmē netiktu nosodīta.¹⁵ Pēdējos gados ir vērojams imigrācijas pieaugums (sk. 3. att.) un lielākoties iebraukušie ir no bijušās Padomju Savienības valstīm, tomēr konstatējamas jaunas tendences – palielinās jauniebraukšo etniskās un kultūras piederības dažādība.¹⁶

Aptaujas liecina, ka attieksme pret latviešu valodas lietojumu atsevišķu sabiedrības grupu vidū kļūst noraidošāka, kas ir rezultāts Krievijas izvērstai politikai. Īpaši satrauc tas, ka šāda attieksme ir jauniem cilvēkiem, kuriem ir labas latviešu valodas zināšanas, bet kuri to ikdienas saskarsmē nelieto. Jauniešu sarunās arī bieži dominē angļu valoda – ikdienā daudz tiek lietoti anglicismi, jaunieši sarunājas angļiski savā starpā, mājās runā angļiski, lai mamma nesaprot, internetā skatās videoklipus, filmas angļiski.

Cilvēki, kas visu mūžu Latvijā nodzīvojuši, ir īpaša grupa – viņiem nerunāt latviski ir attieksmes jautājums, jo krievu valoda ir pašpietiekama, turklāt ir arī aizvainojums un sajūta, ka viņiem liek runāt latviski. Vecākā paaudze dzīvo ar nostalgiju par padomju laiku, skatās Krievijas medijus. Arī bibliotēkās prasa “vecu laiku” grāmatas. Nodrošināt kvalitatīvu bezmaksas Latvijas televīzijas kanālu pieejamību pierobežā, veicināt medijpratību sabiedrībā, lai Krievijas mediju ietekmi mazinātu, ir valsts drošības jautājums.

Neatrisināta problēma joprojām ir tā, ka valsts un pašvaldību darbinieki turpina runāt krievu valodā ar klientiem, kuri runā krieviski. Citu Eiropas valstu pieredze rāda, ka ierēdņi nerunā citas valsts valodā, bet var piesaistīt tulku, ja klients galīgi nesaprot. Tas prasa papildu finansējumu, bet daudziem liks aizdomāties tomēr runāt latviski. Tā būtu valstiska pieeja. Daudzi latvieši paši pieprasa ar viņiem sarunāties krieviski, jo citādi varot aizmirst krievu valodu. Novērojumi liecina, ka tas raksturīgs vecākajai paaudzei, jo dažkārt tā ir vienīgā svešvaloda, ko viņi prot.

Paši jaunprienācēji pauž viedokli, ka visgrūtāk ir mācīties valodu, jo tā ir pieejama īslaicīgi vai paredzēta jau strādājošiem un Latvijā jau dzīvojošiem mazākumtautību pārstāvjiem. Ja valodas skolotājs nezina imigranta valodu, tad ir sarežģīti mācīties, vajadzētu dažādot valodas mācīšanas metodiku, kur mācību valoda nav krievu vai angļu, kas imigrantam nav zināma. Tas pats attiecas uz valodas mācīšanas metodiku analfabētiem.¹⁷

5. Svešvalodu prasme

Lai noskaidrotu latviešu valodai nozīmīgākās konkurentvalodas un prognozētu iespējamās situācijas izmaiņas, jāizvērtē Latvijas iedzīvotāju svešvalodu prasme.

¹⁵ *Kopsavilkuma dokuments par saliedētas sabiedrības diskusijām Latvijas reģionos (10.-17. februāris, 2020. Aizkraukle, Daugavpils, Liepāja, Rīga, Valmiera)*, Latvijas Pilsoniskā Alianse, Kultūras ministrija, British Council. Rīga, 2020.

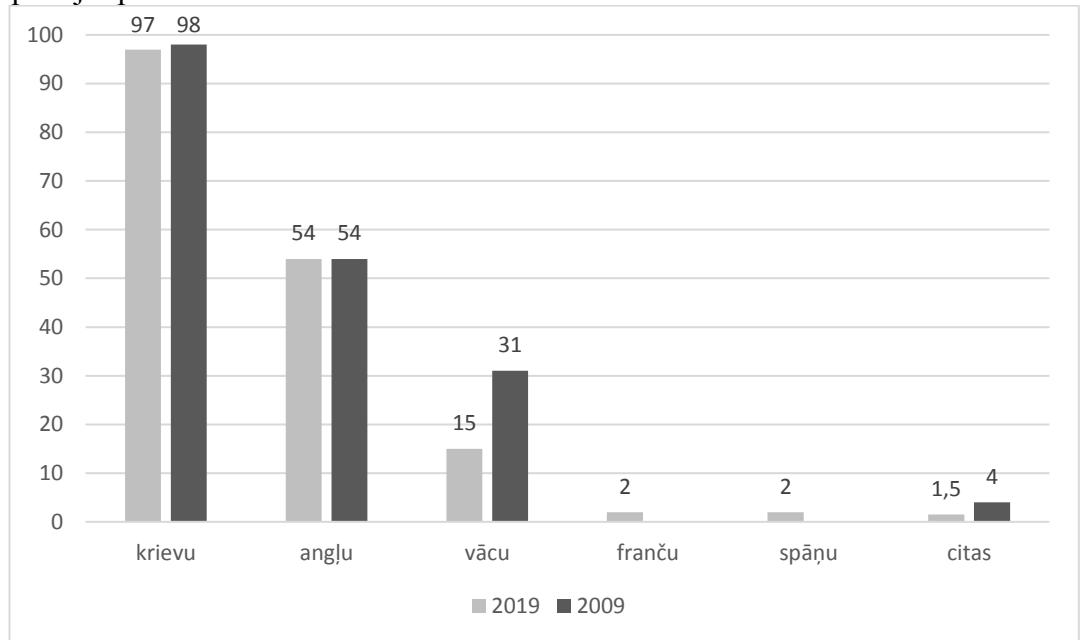
¹⁶ Imigrācija, emigrācija un saldo [tiešsaiste]. CSP [skatīts 30.04.2020].

<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>

¹⁷ *Kopsavilkuma dokuments par saliedētas sabiedrības diskusijām Latvijas reģionos (10.-17. februāris, 2020. Aizkraukle, Daugavpils, Liepāja, Rīga, Valmiera)*, Latvijas Pilsoniskā Alianse, Kultūras ministrija, British Council. Rīga, 2020.

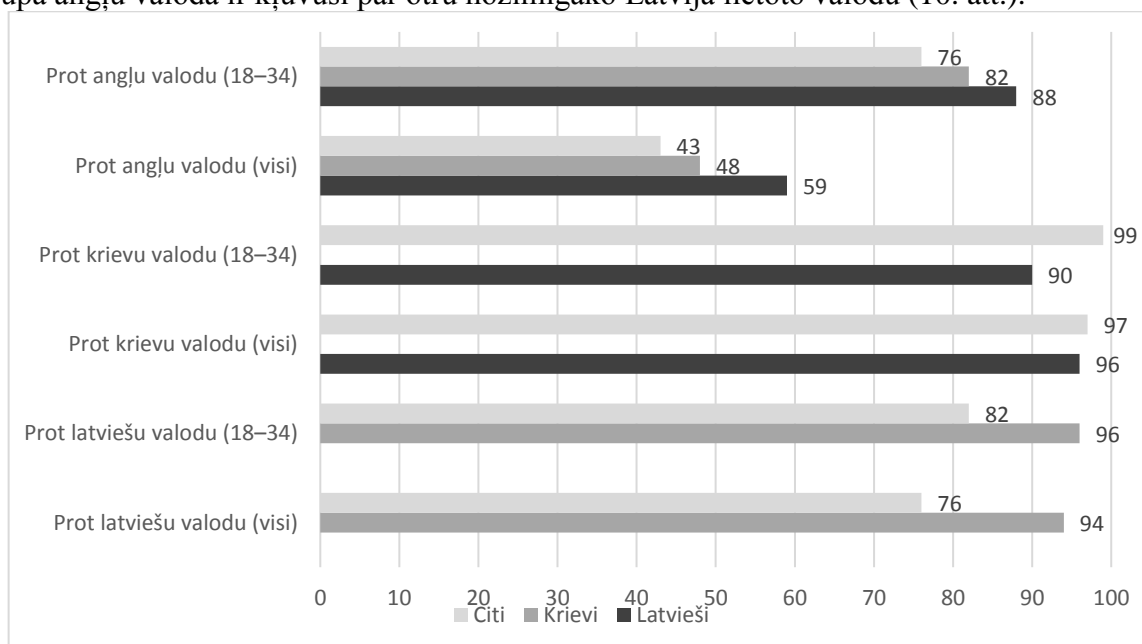
Pētījuma „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020” dati liecina, ka Latvijas iedzīvotāji visbiežāk prot krievu valodu, tad seko angļu valoda un vācu valoda (9. att.). Skatot svešvalodu prasmju dinamiku pēdējos desmit gados, situācija īpaši nemainās, vienīgi strauji samazinās vācu valodas pratēju īpatsvars.

9. att. Latvijas iedzīvotāju svešvalodu prasme (%), nav iekļautas mazākumtautību valodas; 2009. gadā nav datu par franču un spāņu valodas prasmi). Dati: Valodas situācija 2016–2020

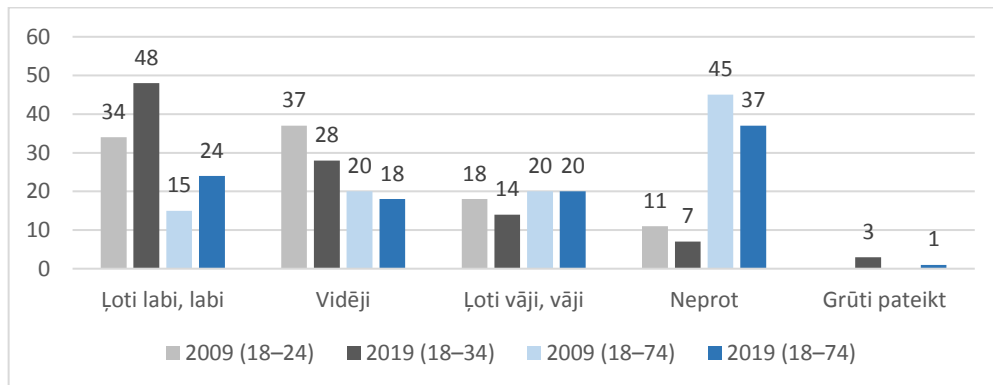
Būtiskas pārmaiņas parāda ieskats svešvalodu prasmē jaunākās paaudzes grupā, kur vērojama ne tikai latviešu valodas augstāka prasme, bet arī angļu valodas prasmes pieaugums, kas ir paredzams pierādījums šīs svešvalodas starptautiskajai vērtībai.

Tāpat, analizējot datus par valodu nepieciešamību un vietu darba tirgū, rezams, ka angļu valodas lomas sabiedrības ikdienas dzīvē un darba vajadzībām palielinājusies. Tas iezīmē pārmaiņas valodas situācijā: pirms desmit gadiem angļu valoda sabiedrības ikdienas dzīvē bija nepieciešama atsevišķās jomās (tūrismā, starptautiskajā uzņēmējdarbībā, augstākajā izglītībā, jauniešu kultūrā). Pašlaik angļu valodas lietojums ir plašāks: gan valodas pratēju skaita, gan valodas prasmes līmeņa pieauguma, gan valodas prestiža ziņā jaunākās paaudzes respondentu grupā angļu valoda ir kļuvusi par otru nozīmīgāko Latvijā lietoto valodu (10. att.).

10. att. Latviešu valodas un populārāko svešvalodu prasme respondentu grupās pēc tautības un vecuma (%).
Dati: Valodas situācija 2016–2020

Arī angļu valodas prasmes pašvērtējums ir nozīmīgi augstāks jaunākās paaudzes (18–34 gadi) respondentu grupā, un tas 10 gadu laikā ir pieaudzis daudz straujāk nekā kopējā respondentu grupā (11. att.). Protams, īstenošanās aptaujas nemēra iedzīvotāju valodas prasmi kvalitatīvi, iegūtie rādītāji ir iedzīvotāju subjektīvs svešvalodu prasmju vērtējums, un atšķirības var būt balstītas dažādos individuālos priekšstatos. Izpratne par to, kas ir laba valodas prasme, var mainīties, cilvēkam nonākot īstās saziņas situācijās. Kā liecina respondentu atbildes (svešvalodas valodas prasmes pašvērtējums un svešvalodas prasmju nepieciešamības novērtējums), angļu valodas popularitāte un nepieciešamība to izmantot ikdienā pieaug, un cilvēkiem rodas iespēja novērtēt savu prasmi pilnvērtīgi sazināties svešvalodā.

11. att. Angļu valodas prasme respondentu grupās pēc vecuma 2009. un 2019. gadā (%). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Jaunākie valodas situācijas izpētes dati liecina, ka līdzās valsts valodai Latvijā ir aktuālas – gan prasmes ziņā, gan arī lietojumā – angļu un krievu valoda, kas ir arī divas no t. s. lielajām pasaules valodām, un īpaši angļu valodas prestižs un ekonomiskā vērtība ir noteikusi strauju angļu valodas prasmes un arī lietojuma pieaugumu. Rezultātā Latvijā vēsturiski nozīmīgās vācu valodas pratēju īpatsvars strauji samazinājies, tāpat tradicionāli runāto mazākumtautību valodu (izņemot krievu) pratēju skaits samazinās. Tajā pašā laikā plašāka un daudzveidīgāka starptautiskā komunikācija sekmē dažādu citu valodu ienākšanu un, cerams, veicinās izpratni par sabiedrības un indivīda daudzvalodību.

Vērojams, ka līdzās angļu, krievu, vācu, franču un pēdējos gados arī spāņu valodai Latvijā parādās tādas valodas kā, piemēram, zviedru, japāņu, grieķu, nīderlandiešu, portugāļu, itāļu, igauņu, somu, gruzīnu, rumāņu u. c., kuras respondenti norādījuši kā svešvalodas un prot vismaz pamatzināšanu līmenī. Šeit nav iekļautas tradicionālās Latvijas minoritāšu valodas, kuru prasme kaut samazinās, tomēr vēl pastāv – baltkrievu, poļu, ukraiņu, lietuviešu, igauņu, romu, moldāvu u. c. Latvijas sabiedrība ir lingvistiski daudzveidīga, vairāku valodu prasme indivīda līmenī ir norma, un to vajadzētu izmantot kā pozitīvu faktoru arī turpmāk, īstenojot valodas politiku, veicinot izpratni par sabiedrības un indivīda daudzvalodības un valsts valodas attieksmēm.

6. Valsts valodas politika izglītībā un attieksme pret valodas mācīšanos

Valsts valodas izglītības politika un no tās izrietoša kvalitatīva latviešu valodas apguve ir svarīgākais politikas instrumentu kopums, kas nodrošina pietiekošas valodas prasmes valodas lietotāju vidū, lai sasniegtu valsts valodas politikas virsmērķus – uzturētu valsts valodas ilgtspēju, lingvistisko kvalitāti un konkurētspēju. Plānojot valsts valodas politiku, izglītības reformas ietvaros svarīgi ir ņemt vērā divas izmaiņas valsts izglītības politikā – pāreja uz

kompetencēs balstītu mācīšanas pieeju un pakāpeniska pāreja uz izglītību tikai valodā vispārējā izglītībā.¹⁸

Izglītības reforma ir pasākumu kopums, lielākā daļa saistošo normatīvo aktu/normatīvo aktu grozījumu (t.sk., grozījumi Izglītības likumā, Vispārējās izglītības likumā, Augstskolu likumā, un Ministru kabineta noteikumi, kas regulē pirmsskolas izglītības iestāžu darbību) tika pieņemti 2018.gadā. Attiecīgās izmaiņas izglītības sistēmā stājas spēkā pēctecīgi vairāku gadu garumā, dodot laiku izglītības iestādēm pielāgoties.

Izglītības reformas ietvaros palielināts valsts valodas lietojumu izglītības procesā visos izglītības posmos, no bērnudārza līdz pat augstskolai. Reformas mērķis – sniegt vienlīdzīgas iespējas visiem skolu absolventiem sekmīgi turpināt studijas un iekļauties darba tirgū. Tajā pašā laikā valsts turpina atbalstīt valsts finansētas mazākumtautību programmas septiņās valodās, atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam specifiskajam regulējumam mazākumtautību valodas lietojuma procentuālajam sadalījumam katrā izglītības posmā. Visas izmaiņas stājas spēkā ļoti pakāpeniski, un to laikā tiks nodrošināts būtisks atbalsts pedagogu profesionālās kompetences un valsts valodas prasmju pilnveidei, nodrošinot mācību līdzekļus un metodiskos materiālus. Izglītības un zinātnes ministrija turpinās uzraudzīt izglītības kvalitāti izglītības reformu kontekstā. Nepieciešamība nodrošināt to, ka minoritāšu pārstāvji pienācīgi apgūst valsts valodu, un valsts valodas kā mācību valodas nozīme ir uzsvērtā Eiropas Padomes un Eiropas Savienības (ES) izstrādātos programmatiskajos dokumentos. Vairums ES valstu, tai skaitā arī Latvija, ir izvēlējušās modeļi, kura ietvaros izglītojamie iegūst izglītību valsts valodā, lai veicinātu sabiedrības saliedētību un vienlīdzīgas iespējas darba tirgū.

Reforma mazākumtautību izglītības programmās ir cieši saistīta ar plašāku reformu Latvijas izglītības sistēmā – pāreju uz kompetencēs balstītu mācību saturu (jauns mācību saturs, struktūra un metodoloģija). Pāreja uz palielinātu latviešu valodas lietojuma apjomu, cita starpā, veicina sekmīgu jaunā izglītības satura un mācīšanās pieejas ieviešanu visās Latvijas izglītības iestādēs.¹⁹

Šķietami neierobežotās starptautiskās iespējas un arī vietējās vides internacionalizācija skolēniem, viņu vecākiem un pat skolotājiem var likt apšaubīt latviešu valodas mācību priekšmeta nozīmību. Latviešu valodas aģentūra sadarbībā ar izglītības nozares ekspertiem veikusi pētījumu „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020)²⁰, kurā secināts, ka negatīva attieksme var veicināt situāciju, kurā produktīvas diskusijas par latviešu valodas mācību satura nozīmi transformējas konfliktā, radot tādu vidi, kas nav piemērota mācībām. Ilgtermiņā šāds konflikts rada situāciju, kurā skolēni latviešu valodu uztver kā mācību priekšmetu, kuram ir sekundāra nozīme un kurā var neiesaistīties.

Jautājums par valodas vērtību ir plašāks par latviešu valodas mācību stundām. Jautājumi, kas saistīti ar skolēna nākotnes redzējumu un valodas vērtību, ir cieši saistīti ar to, kas notiek ārpus mācību procesa: politiskām ideoloģijām, medijos atspoguļotiem diskursiem un kopumā valdošajai sabiedrības domai.²¹

Satversmes tiesā (ST) tikuši iesniegti vairāki pieteikumi par iespējamu izglītības reformas neatbilstību Satversmei. Ierosinātas lietas, no kurām vairākās ST jau pasludinājuši spriedumu: (1) Par normām, kas skāra mācību procesu valsts pamatskolās un vidusskolās – ST lēmusi, ka visas apstrīdētās normas atbilst Satversmei; (2) Par normām, kas skāra mācību procesu privātajās skolās (1.-12.klase) –

¹⁸ *Uzzini galveno par pāreju uz mācībām valsts valodā*. Izglītības un zinātnes ministrija. [skatīts 18.08.2020.] Pieejams: <https://izm.gov.lv/lv/aktualitates/2942-infografiki-par-pareju-uz-macibam-valsts-valoda>

¹⁹ *Skola 2030*. Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 18.08.2020.] Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv>

²⁰ Pētījums „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) [tiešsaiste]. *Latviešu valodas aģentūra. Pētījumi. Sociolingvistika*. [skatīts 03.08.2020.]. Pieejams: <https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/>

²¹ Pētījums „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) [tiešsaiste]. *Latviešu valodas aģentūra. Pētījumi. Sociolingvistika*. [skatīts 03.08.2020.]. Pieejams: <https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/>

ST lēmusi, ka visas apstrīdētās normas atbilst Satversmei (3) Par normām, kas skāra mācību procesu augstskolās - ST lēmusi, ka daļa no apstrīdētajām normām, ciktāl tās attiecas uz privātajām augstskolām, neatbilst Satversmē garantētajām tiesībām uz izglītību kopsakarā ar studējošo un mācībspēku akadēmisko brīvību un augstskolu autonomiju; (4) Par apstrīdētajām normām, kas skar mācību procesu pirmsskolas iestādēs (bērnudārzos) – ST lēmusi, ka visas apstrīdētās normas atbilst Satversmei.²²

Līdz ar ekonomikas izaugsmi un iespējām atrast piemērotu darbu, Latvijā atgriežas ģimenes, kuru bērni ir skolas vecumā, taču skolotāji nav gatavi strādāt ar bērniem, kuru latviešu valodas prasme ir pilnveidojama. Atbalsta pasākumu kontekstā būtiski arī nodrošināt visu iespējamo atbalstu remigrējušo bērnu iekļaušanai izglītības iestādēs. Ir svarīgi, lai skolas vecuma bērni spētu iekļauties Latvijas izglītības sistēmā un apmeklēt savam vecumam atbilstošu klasi vispārīglītojošās skolās. Nepilnīgas latviešu valodas zināšanas vai to neesamība tam ir liels šķērslis. Latviešu valodas zināšanas remigrantu bērniem lielā mērā ir atkarīgas no viņu vecāku izpratnes par valodu, valodas apguvi. Ja ģimenē uzskata, ka latviešu valodu, dzīvojot ārpus Latvijas, nav svarīgi mācīt un ar bērnu mājās nerunā, tad, atgriežoties Latvijā, skolas vecuma bērnam ir grūti iejusties Latvijas izglītības sistēmā ne tikai slikto latviešu valodas zināšanu, bet arī citu emocionāli psiholoģisku apstākļu dēļ. Latviešu valodas kā svešvalodas skolotāji, mentori, skolotāju palīgi, daudzveidīgi, sistēmiski veidoti latviešu valodas mācību līdzekļi var palīdzēt gan latviešu valodas zināšanas uzturēt, gan pilnveidot atgriežoties. Liela nozīme, kā rāda prakse, ir vecāku informēšanai un izglītošanai par valodas apguvi. Pedagogu, kuri strādā ar remigrējušajiem bērniem, profesionālās kompetences pilnveides kursi, darbam sagatavoti mentori, pieredzes apmaiņa un labās prakses piemēri veicinātu remigrantu bērnu veiksmīgu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā.²³

Izglītības pieejamība un kvalitāte nodrošināma arī bērniem ar dzirdes traucējumiem, izglītojot skolotājus, veidojot mācību programmas surdotulkkiem un attīstot latviešu zīmju valodu. Šai iedzīvotāju grupai veidojami jauna tipa mācību līdzekļi, tai skaitā digitāli, dažāda vecuma skolēniem.

7. Latviešu valodas apguve un prasmes pilnveide

Valodas apguve parasti norit vai nu formālās izglītības ieguves ceļā (resp., pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības pakāpē) vai mūžizglītības procesā, kas jau vairāk skar pieaugušos. Tieši formālā izglītība ir nodrošinājusi latviešu valodas pratēju skaita un arī prasmes līmeņa pieaugumu.

²² *Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2018-22-01*; Rīgā 2019.gada 13.novembrī. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2018-22-01](https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2018-22-01)

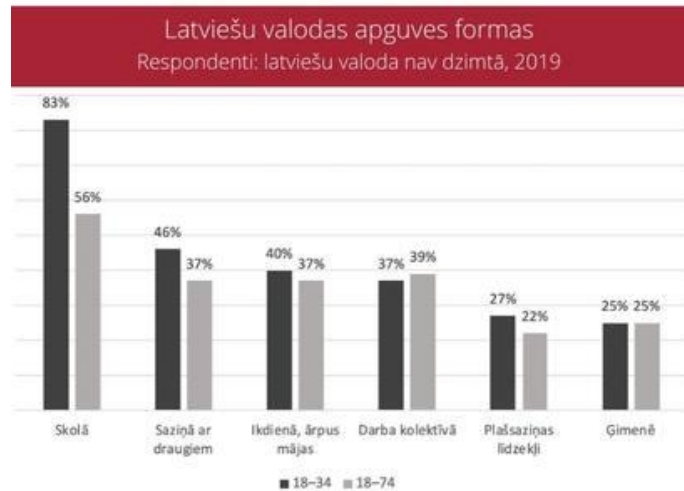
²³ *Valodas situācija 2016–2020. Aptauja „Latvijas emigrantu kopienas”, otrais vilnis, sadaļa: Valodu prasme un lietojums*. LU Filozofijas un socioloģijas institūts pētnieces I. Mieriņas vadībā

Aptauja veikta: 2019. gada septembris–novembris

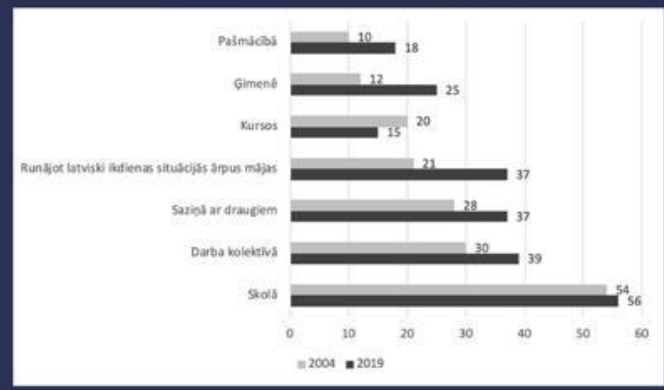
VALODAS SITUĀCIJA LATVIJĀ: 2016–2020

Pētījuma virziens „Latviešu valodas apguve”

Pleaug latviešu valodas apguve un prasmes pilnveide ārpus formālās izglītības. Ņemot vērā lēno valodas lietojuma pārmaiņu norisi, plašākā periodā vērojamas tendences atklāj virzību uz latviešu valodas lietojuma vides paplašināšanos, valodas lietojuma nepieciešamību un iespējām lietot valodu visās jomās, kā arī valodas apguves integratīvās funkcijas nostiprināšanos.

Latviešu valodas apguves formas 2014. un 2019. gadā
Respondenti: latviešu valoda nav dzimtā

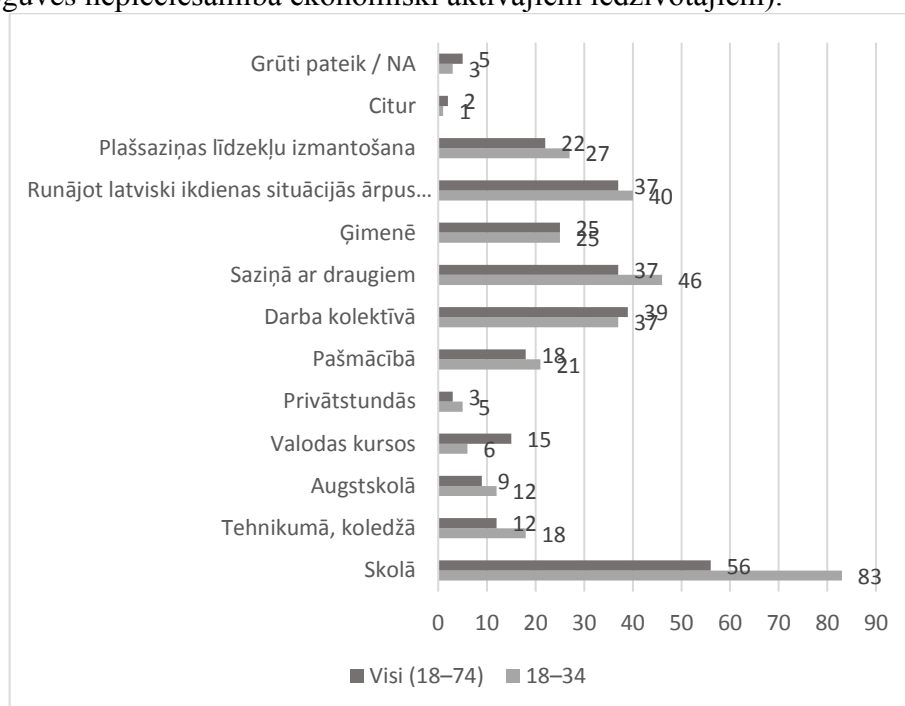
www.valoda.lv

Valsts pētījumu programma
„Latviešu valoda”
Latvijas Universitāte
VPP-IZM-2018/2-0002

12. att. Latviešu valodas apguve, latviešu valodas apguves formas. Dati: Valodas situācija 2016–2020

Respondenti – īpaši jaunākā paaudze – visbiežāk ir norādījuši, ka latviešu valodu apguvuši vispārējās izglītības procesā (12. att.²⁴). Šis rādītājs piecu gadu laikā ir pieaudzis par apmēram 10 % (2014. gadā – 70 %). Šis palielinājums un latviešu valodas prasmes kvantitatīvais pieaugumu šajā vecuma grupā atkārtoti pierāda izglītībā veikto reformu un pārmaiņu nozīmi mazākumtautību izglītības programmās. Šīs vecuma grupas pārstāvji biežāk arī izmanto ārpus formālās izglītības esošās valodas prasmes pilnveides iespējas – latviešu valodas prasmju pilnveidi draugu lokā, saziņu ārpus mājas, plašsaziņas līdzekļu izmantojuma iespējas. Tas liecina par valsts valodas kā sabiedrības kopīgās saziņas valodas lietojuma paplašināšanos un par valodas apguves integratīvās motivācijas palielināšanos.

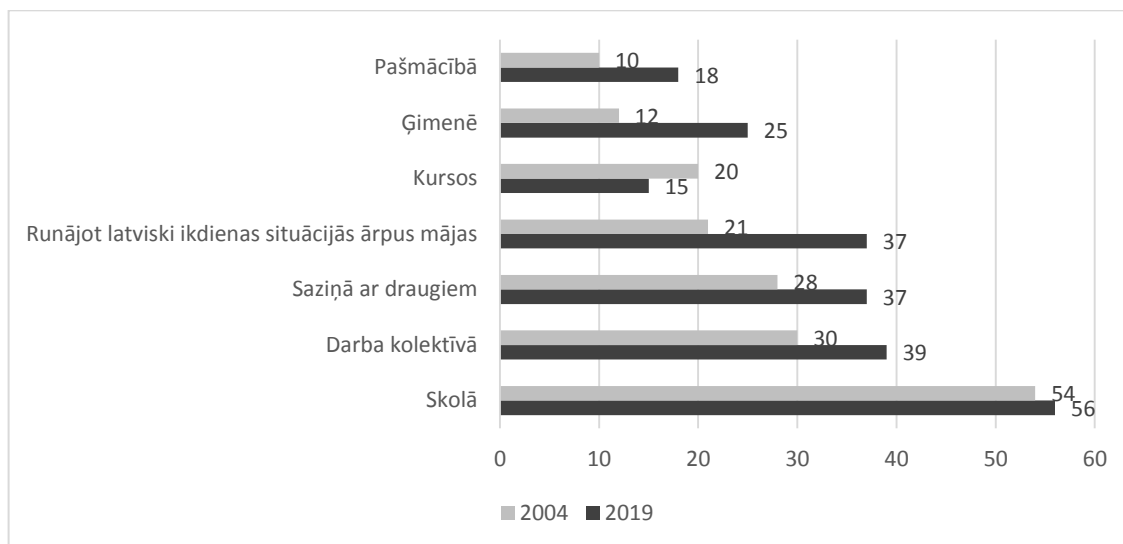
Vecākās paaudzes pārstāvju vidū latviešu valodu izglītības iestādēs apguvuši tikai apmēram puse respondentu (13. att.), šajā grupā lielāka ir to cilvēku kopa, kas valodu apguvusi kursos un darba kolektīvā. Tas rāda mūžizglītības nozīmi valodas apguvē (īpaši kontekstā ar jauniebraucējiem nepieciešamo valodas apguves iespēju piedāvājumu). Latviešu valodas prasmes pilnveide darba kolektīvā ir minēta līdzīgi daudz visās vecuma grupās un ir otrais biežāk nosauktais valodas pilnveides veids respondentu kopā, sākot no 45 gadiem (valodas prasmes apguves nepieciešamība ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem).

13. att. Latviešu valodas apguves veidi un formas dažādu vecumu grupās (respondenti: mazākumtautību pārstāvji, %). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Valodas situācijas pētījumos nozīmīgu informāciju sniedz dati par latviešu valodas apguvi un prasmes pilnveidi neformālā komunikācijas vidē – saziņā ar draugiem, ģimeni, runājot latviski ārpus mājas u. tml. Pēdējos piecos gados rezultāti nav būtiski mainījušies, tomēr, salīdzinot ar situāciju 2004. gadā (šajā gadā valsts un pašvaldību mazākumtautību izglītības iestāžu 10.–12. klasē notika izglītības programmu pakāpeniska pāreja uz bilingvālām mācībām, ievērojot proporciju 60 % latviski un 40 % mazākumtautību valodās), šie rādītāji ir pieauguši (14. att.). Valodas lietojuma rādītājos izmaiņas notiek lēnām, tādēļ plašākā periodā redzamās tendences vērtējamas kā būtiskas un pozitīvas; tās norāda virzību uz latviešu valodas lietojuma vides paplašināšanos, iespējām lietot latviešu valodu visās jomās un integratīvās valodas apguves funkcijas nostiprināšanos.

²⁴ Pētījums „Valodas situācija Latvijā: 2016—2020” [tiešsaiste]. *Latviešu valodas aģentūra. Pētījumi. Sociolingvistikā.* [skatīts 03.08.2020]. Pieejams: <https://valoda.lv/petijumi/valodas-situacija-latvija-2016-2020/>

14. att. Latviešu valodas apguves veidi 2004. un 2019. gadā (respondenti: mazākumtautību pārstāvji, %). Dati: Valodas situācija 2016–2020

8. Valsts valodas prasmes pārbaudes rezultāti

Kaut arī kvantitatīvie latviešu valodas prasmes rādītāji sabiedrībā ir pietiekami labi (sk. 15. att.²⁵), līdz šim reti veikti plašāki pētījumi par mūžizglītības ceļā un neformālās izglītības procesā iegūto valodas prasmju kvalitāti. Pētījumā „Latviešu valodas prasmes kvalitāte: valsts valodas prasmes pārbaudes kārtotāju rezultāti” [Latviešu valodas prasmes kvalitāte 2019] apkopoti dati par pieaugušo latviešu valodas apguvēju (kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda) valodas prasmes pārbaudes rezultātiem laikā no 2015. līdz 2017. gadam kvalitatīvā vērtējumā, resp., apkopotas un analizētas pārbaudes rakstu darbos pieļautās kļūdas, tādējādi nosakot lielākās grūtības latviešu valodas apgūvē (lingvistiskās kompetence).

²⁵ Pētījums „Valodas situācija Latvijā: 2016—2020” [tiešsaiste]. *Latviešu valodas aģentūra. Pētījumi. Sociolingvistika*. [skatīts 03.08.2020]. Pieejams: <https://valoda.lv/petijumi/valodas-situacija-latvija-2016-2020/>

VALODAS SITUĀCIJA LATVIJĀ: 2016–2020

Pētījuma virziens „Latviešu valodas prasme”

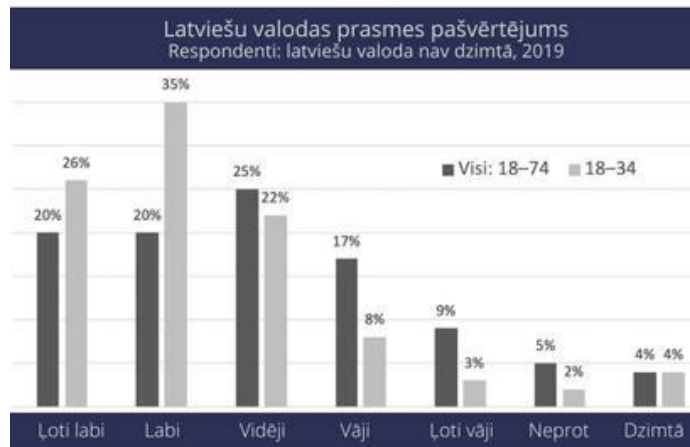
Latviešu valodas prasme
Respondenti: prot latviešu valodu, latviešu valoda nav dzimtā, 2019

Respondenti, kuru
dzimtā ir krievu
valoda

Respondenti, kuru dzimtā ir
cita valoda

94 % 82 %

Latviešu valodas
aģentūra
www.valoda.lv

Valsts pētījumu programma
„Latviešu valoda”
Latvijas Universitāte
VPP-IZM-2018/2-0002

15. att. Latviešu valodas prasme, latviešu valodas prasmes pašvērtējums. Dati: Valodas situācija 2016–2020

Joprojām visvairāk cilvēku piesakās kārtot valsts valodas prasmes pārbaudi pamata jeb A līmenī. Iemesls tam ir ārzemnieku skaita palielināšanās (apmēram 30 % no viesiem pieteikumiem) un pārbaudījumu norises nodrošināšana ārpus Latvijas (t. sk. latviešu diasporā).

Dati rāda nelielu, taču pastāvīgu Latvijas pilsoņu skaita samazinājumu valsts valodas prasmes pārbaudes kārtotāju īpatsvarā. Tas varētu nozīmēt, ka valsts valodas prasme pilsoņu vidū uzlabojusies un lielākā daļa to profesiju pārstāvju, kuru valodas prasmes nepieciešamais līmenis noteikts normatīvajos aktos [MK noteikumi Nr. 733], latviešu valodu prot atbilstoši prasībām. Kopējā tendence – pārbaudījumu kārtotāju skaits pēdējos gados samazinās.

Detalizētāk aplūkojami katras grupas – pilsoņu, nepilsoņu un ārzemnieku – valsts valodas prasmes pārbaudē iegūtie rezultāti. Pašlaik visbiežāk latviešu valodas prasmes pārbaudi izvēlas kārtot, lai iegūtu B vai C prasmes līmeni. Kaut arī vairākums ārzemnieku piesakās kārtot pamata (A) līmeņa pārbaudījumus – 68 %, pozitīvi vērtējams fakts, ka ceturtdaļa (25,4 %) pārbaudījumu kārtotāji (B) līmenī.

Nedaudz palielinājies to B un C valodas prasmes līmeņa pārbaudes kārtotāju skaits, kas nav spējuši nokārtot pārbaudi. Salīdzinot šos datus ar nodarbinātības rādītāju, visbiežāk tie ir bezdarbnieki. Iespējams, te atklājas arī nepilnības latviešu valodas neformālās apguves organizēšanā un kvalitātē, tās finansēšanas principos, kas norāda uz nepieciešamību uzlabot valodas apguves procesa organizāciju. Resp., valsts valodas prasmes pārbaudījumu kārtotāji liels skaits bezdarbnieku, kas pieteikušies un noklausījušies Nodarbinātības valsts aģentūras [turpmāk – NVA] valodas kursus, bet kuru valodas prasme neatbilst attiecīgajam valodas prasmes līmenim (NVA tā paša līmeņa bezmaksas kursu nav atļauts apmeklēt atkārtoti, kas gan ir pozitīvi vērtējams fakts). Iespējams, jādomā par piedāvāto valodas kursu apjoma palielināšanu, apguves laika pielāgošanu, pilnveidojot latviešu valodas apguves sistēmu pieaugušajiem. Liela nozīme ir sabiedrības un arī latviešu valodas pedagogu informēšanai par valsts valodas prasmes pārbaudījumu un valodas prasmes līmeņu prasībām [Šalme, Auziņa 2016a, 2016 b], izmaiņām pārbaudījumos un to norises kārtību, kas ir noteikts arī labās prakses vadlīnijās valodas pārbaudes nodrošināšanā.²⁶

Vērtējot respondentu norādītās vajadzības, secināms, ka latviešu valodas apguvei visvairāk nepieciešamas latviešu valodas mācību grāmatas (63 %), elektroniskie mācību līdzekļi (34 %) un uzdevumu krājumi (21 %). Latviešu valodas kā svešvalodas mācību materiāli ir un būs aktualitāte arī turpmāk. Kā jau tika norādīts, visvairāk pieaugušajiem valodas apguvējiem trūkst valodas prasmes līmeņu apguvei piemērotu mācību grāmatu.

Valsts valodas centra [turpmāk – VVC] veiktās valodas lietojuma pārbaudes, par kurām sniegta informācija pētījumā Valsts valodas prasmes kvalitāte 2019, rāda, ka izglītības darbinieku grupā (skolotāji un citi izglītības darbinieki) ir samērā liels skaits personu, kuras nelieto latviešu valodu profesionāli nepieciešamajā apmērā, īpaši Latgalē un Rīgā, lai gan skolotāji un izglītības darbinieki (administrācijas darbinieki, cits skolas personāls) ir viena no sabiedrības grupām, kuras latviešu valodas prasmei būtu jābūt augstākajā līmenī. Iespējams, pāreja uz mācībām valsts valodā, kas jau no 2019. gada tiek īstenota mazākumtautību izglītībā visos izglītības posmos, un jaunās kompetenču pieejā balstītās izglītības ieviešana veicinās izglītības darbinieku latviešu valodas prasmes paaugstināšanos, taču visdrīzāk jāturpina iesāktais, piedāvājot valodas prasmju pilnveides iespējas, kā arī jāaktualizē izglītības iestādes un skolotāju atbildība un pienākums latviešu valodu lietot atbilstoši profesionālajām prasībām, jo pedagogu darba kvalitāte un valodu prasmes vistiešākajā viedā skar sabiedrības intereses.

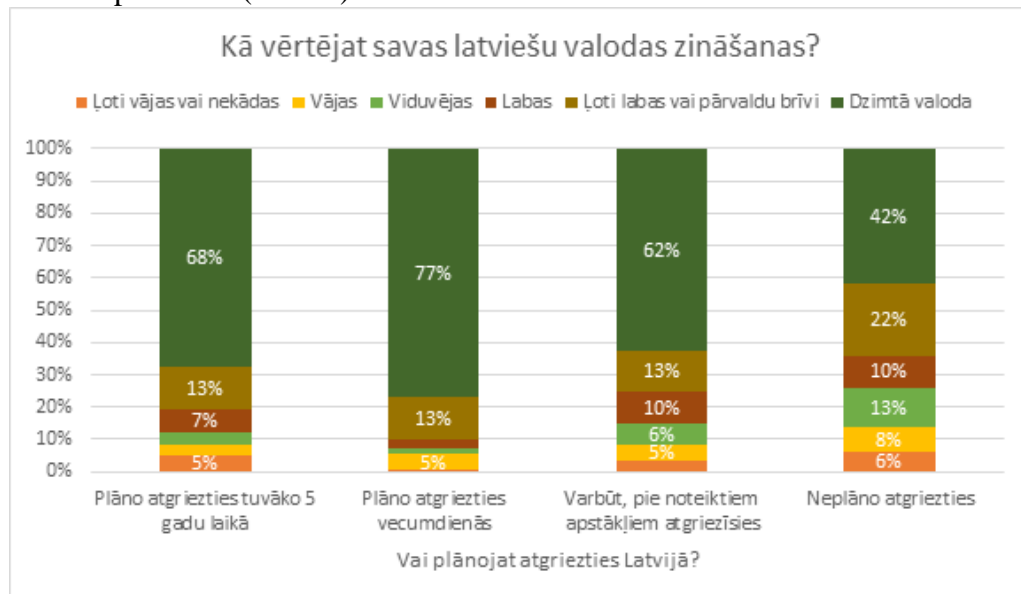
VVC veikto pārbaudu rezultāti nosaka nepieciešamību arī turpmāk veikt regulāru šīs jomas darbinieku valsts valodas prasmes un lietojuma pārraudzību, ne vien tāpēc lai nodrošinātu sabiedrībai kvalitatīvus pakalpojumus, bet arī tāpēc lai katrs dalībnieks izprastu savu atbildību valodas politikas īstenošanā.

Gan papildinot mācību materiālu klāstu, gan izstrādājot metodiskos materiālus latviešu valodas kā svešvalodas mācīšanai pedagogiem, jādomā par to atbilstību latviešu valodas prasmes līmeņu aprakstiem.

²⁶ EALTA Guidelines – *EALTA Guidelines for Good Practice in Language Testing and Assessment* [online]. [30.04.2020]. Available: <http://www.ealta.eu.org/documents/archive/guidelines/English.pdf>

9. Latviešu valoda diasporā

Emigrācijas līkne pēdējos gados samazinās, bet joprojām tā ir pietiekami augsta. Iespēja saglabāt emigrācijā latviešu valodas prasmi bieži vien var būt pamatā arī lēmumam atgriezties Latvijā. Latviešu valodas aģentūras kārtējā pētījumā tika veikta padziļināta situācijas izpēte Latvijas iedzīvotāju diasporā [Valodas situācija 2016—2020] (aptaujas īstenotājs: LU Filozofijas un socioloģijas institūts pētnieces I. Mieriņas vadībā). Kā liecina šī pētījuma pirmā posma dati, latviešu valodas prasme ir savstarpēji saistīta ar indivīda plāniem atgriezties vai gluži pretēji – neatgriezties – Latvijā. Valodas prasmes līmenis ietekmē gan reemigrantu adaptāciju, integrēšanos kopienā un darba tirgū, gan arī indivīda psiholoģisko labsajūtu, komfortu un drošības sajūtu. Valodas grūtības kā šķērslī atgriezties Latvijā minējuši 19 % aptaujāto Latvijas diasporas pārstāvju, t. sk. 15 % respondentu, kuri norādījuši piederību latviešu tautībai, – un tas ir nedaudz vairāk nekā 2014. gadā. Šobrīd 88 % no respondentiem, kas plāno atgriezties Latvijā tuvāko piecu gadu laikā, latviešu valodu pārvalda vai zina labā līmenī, bet to vidū, kas domājuši atgriezties vecumdienās – 95 % ir labas valodas prasmes. Savukārt aptaujāto grupā, kas neplāno atgriezties, latviešu valodu pārvalda salīdzinoši mazāka daļa – 74 % respondentu (16. att.).

16. att. Latviešu valodas prasmes pašvērtējums un tā saistība ar reemigrācijas plāniem (%). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Vājāka valodas prasme ir tiem latviešiem, kuri dzimuši ārpus Latvijas: 17 % ir vāja, ļoti vāja, vai viņi neprot latviešu valodu, bet tikai 57 % latviešu šajā grupā valodu pārvalda brīvi. Latviešu valodas prasmes uzlabošanas latviešu vidū daļēji skaidro t. s. „vecās diasporas” pārstāvju skaita sarūkšana; tieši viņi visbiežāk sevi uzskatīja par latviešiem, arī neraugoties uz vājāku latviešu valodas prasmi.

Latviešu valodas prasmju līmenis skatāms arī kontekstā ar bērna emigrācijas vecumu: jo vecāks ir bērns brīdī, kad ģimene devusies uz ārvalstīm, jo labāka ir bērna latviešu valodas prasme un jo lielāka iespēja, ka tā netiks zaudēta. Respondentu grupā, kas ir 15 gadus veci un vecāki un kuri sevi identificē kā latviešus, šobrīd 86 % brīvi pārvalda latviešu valodu.

Vājākas nekā latviešiem ir citu tautību pārstāvju latviešu valodas prasmes. 51 % krievu un 62 % citu tautību emigrantu labi vai ļoti labi pārvalda latviešu valodu. Šie dati ir ievērojami labāki nekā 2014. gadā.

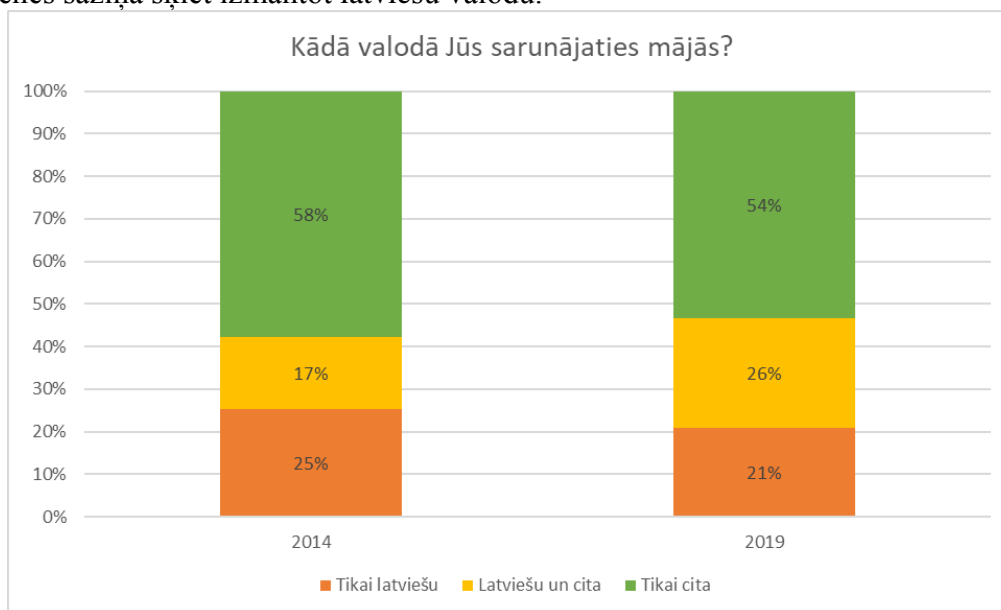
Tātad latviešu valodas prasmes līmeņa atšķirības, pirmkārt, vērojamas atkarībā no tā, vai respondents sevi uzskata par latvieti vai kādas citas tautības pārstāvi; otrkārt, prasmes līmeni ietekmē latviešu valodas lietojums ģimenē, un, treškārt – ārpus Latvijas pavadīto gadu skaits. Tie, kuri dzimuši ārvalstīs, latviešu valodu prot sliktāk nekā tie, kuri dzimuši Latvijā; turklāt

tie, kuri ārvalstīs pavadījuši visu mūžu – sliktāk nekā pārējie. Tie, kuri ārvalstīs pavadījuši vairāk nekā 15 gadus, latviešu valodu pārvalda sliktāk nekā tie, kas ārvalstīs pavadījuši mazāku skaitu gadu. Apstiprinās fakts, ka valodas prasmes kvalitāte krītas arī to cilvēku vidū, kas dzimuši un savu bērnību vai jaunību pavadījuši Latvijā.

Par asimilācijas tendencēm liecina fakts, ka latviešu valodas prasmes zemāk vērtē tie, kuri jūtas ļoti piederīgi vietējai mītnes zemes kopienai, resp., ir integrējušies attiecīgās valsts sabiedrībā. Interesanti, ka latviešu valodas prasmes līmeni būtiski neietekmē respondenta vecums; izglītība; tas, vai respondents strādā; vai dzīvesbiedrs ir latvietis; cik bieži bauc uz Latviju; vai plāno atgriezties; kā arī dažāda veida personiskās (ģimene, draugi) vai ekonomiskās saites ar Latviju.

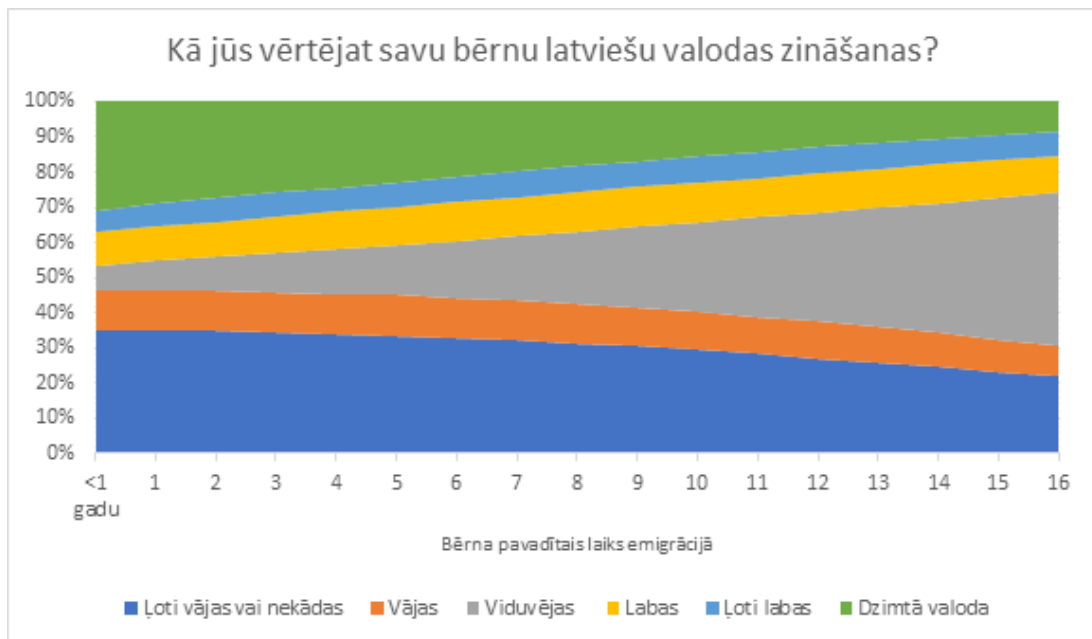
Diasporas respondentu dati apliecina: valodas lietojumam ir liela nozīme valodas prasmju saglabāšanā. Fakts, ka dzīvesbiedrs ir citas tautības, vēl nenozīmē, ka latviešu valodas prasmes būs vājākas, arī tas, ka dzīvesbiedrs ir latvietis, automātiski nepalīdz saglabāt valodas prasmes līmeni. Nozīmīgākais faktors valodas prasmes saglabāšanā – vai ģimenē tiek runāts latviešu valodā.

Diasporas aptaujas dati [Valodas situācija 2016–2020] par latviešu valodas lietojumu mājās liecina, ka šobrīd gandrīz puse (46 %) ārvalstīs dzīvojošo Latvijas diasporas pārstāvju ģimenē lieto latviešu valodu, 46 % angļu valodu, 38 % – krievu valodu, 13 % mītnes zemes valodu (kas nav angļu vai krievu) un vēl 2 % runā kādā citā valodā. Salīdzinot ar situāciju 2014. gadā, kad latviešu valodu ģimenē lietoja 42 %, krievu – 46 % un kādu citu – 39 %, var secināt, ka nedaudz samazinājusies krievu valodas lietojums no Latvijas emigrējušo ģimenēs, vienlaikus palielinājusies citu svešvalodu loma ģimenes saziņā. Latviešu valoda saglabājusi gandrīz nemainīgas pozīcijas. Salīdzinot ar 2014. gadu, no 17 % līdz 26 % ir palielinājies to Latvijas emigrantu skaits, kas ģimenē lieto gan latviešu, gan kādu citu valodu. Tikai latviešu valodu ģimenē lieto 21 % latviešu – nedaudz mazāk nekā 2014. gadā (17. att.). Respondentu sniegtās atbildes uz šo jautājumu liecina, ka valodas lietošanā nozīme ir arī ieradumam – ja respondents biežāk runā latviski ārpus ģimenes vai uzturas latviešu valodas vidē, tad dabiskāk arī ģimenes saziņā šķiet izmantot latviešu valodu.

17. att. Sarunvaloda ģimenē diasporā. Dati: Valodas situācija 2016–2020

Savukārt diasporas latviešu bērnu vidū latviešu valodas prasme samazinās. Iespējams, mainoties emigrācijas intensitātei, pieaug to bērnu īpatsvars, kuri emigrācijā pavadījuši jau ilgāku laiku vai pat dzimuši ārvalstīs. Emigrācijā pavadītais laiks būtiski ietekmē bērnu latviešu valodas prasmi - tie, kas aizbraukuši kā bērni, valodu aizmirst. Gadiem ejot, samazinās arī to bērnu īpatsvars, kuru valodas prasme ir vismaz labā līmenī, bet ievērojami pieaug to bērnu īpatsvars, kuru latviešu valodas prasme ir viduvēja (18. att.).

18. att. Bērnu latviešu valodas prasme un bērna emigrācijā pavadītais laiks (%). Dati: Valodas situācija 2016–2020

Kā redzams, diasporā ir ļoti dažādas lingvistiskās un vides situācijas, atšķirīgas mācību iespējas. Latviešu valoda diasporas ģimenēs tiek apgūta mājās: gan vienkārši lietojot to ikdienas saziņā, gan mājniecībā; tiek apmeklētas latviešu skoliņas; tiek lasītas grāmatas (grāmatu lasīšana latviski piecu gadu laikā samazinājusies no 49 % uz 37 %) un izmantoti citi materiāli; latviski norit saziņa ar draugiem, citiem ģimenes locekļiem, latviešu kopienas pārstāvjiem; palēnām pieaug tālmācības iespēju izmantojums, raksturīga tendence palielināties atbilstoši tālmācības piedāvājumam.

Diasporas izglītībā atzīmējamas divas tendences: pirmkārt, padziļinātājās intervijās sniegtās atbildes liecina, ka latviešu skolām ir būtiska loma ne tikai valodas (īpaši lasītprasmes un rakstītprasmes) apgūvē, bet arī emocionālās piesaistes, kopības un identitātes veidošanā; otrkārt, latviešu bērnu, kuru ģimenēs izmanto tālmācību, latviešu valodas prasme ir ievērojami labāka nekā tiem, kas tālmācības iespējas neizmanto.

Līdzdalības nodrošināšana valsts valodas politikas īstenošanā un attīstībā tiek vērtēta kā sarežģītākā, visgrūtāk mērāmā un vienlaikus arī visnozīmīgākā valsts valodas politikas daļa, jo visciešāk saistīta ar valsts valodas kā vērtības nostiprināšanu un uz latviešu valodu orientētas lingvistiskās attieksmes veidošanu sabiedrībā, kas ir valodas dinamiskas attīstības priekšnoteikums.²⁷

Izmantotā literatūra un avoti:

Baltiņš, Druviete 2017 – Baltiņš Māris, Druviete, Ina. *Ceļavējš cilvēku ciltij. Valoda sabiedrībā*. LVA, 2017.

CSP

ISG010. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji [tiešsaiste]. *Centrālās statistikas pārvaldes datubāze* [skatīts 30.04.2020]. Pieejams:

http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz__iedzskaits__ikgad/ISG010.px

Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs [tiešsaiste]. CSP [skatīts 30.04.2020]. Pieejams:

https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/data/Skoleniem/iedzivotaju_etniskais_sastavs.pdf

Imigrācija, emigrācija un saldo [tiešsaiste]. CSP [skatīts 30.04.2020].

<https://www.csb.gov.lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/galvenie-raditaji/imigracija-emigracija-un-saldo>

Drīzule, Gerentoviča 1990 – Drīzule, V., Gerentoviča, V. *Valodu sociāli funkcionālā stratifikācija komunikatīvajās sfērās*. Manuskripts. Rīga: Valodas un literatūras institūts, 1990.

²⁷ Valsts valodas politikas attīstības 2015.–2017. gadā novērtējums, IZM. Rīga, Latvija, 2018. gada aprīlis.

- Druviete 1995 – *The Language Situation in Latvia. Sociolinguistic Survey. Part 1. Language Use and Attitudes among Minorities in Latvia*. Ed. by I. Druviete. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1995.
- Druviete 1996 – *Valodas situācija Latvijā. Sociolingvistisks pētījums. 2. daļa. Latviešu lingvistiskā kompetence un valodas procesu vērtējums*. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1996.
- EALTA Guidelines – *EALTA Guidelines for Good Practice in Language Testing and Assessment* [online]. [30.04.2020]. Available: <http://www.ealta.eu.org/documents/archive/guidelines/English.pdf>
- Geraghty, Conacher 2014 – Geraghty, B., Conacher, J. E. *Intercultural Contact, Language Learning and Migration*. Advances in Sociolinguistics. Bloomsbury Academic, 2014.
- Kļava 2018 – Kļava, Gunta. „Bēgļu krīze” un valodas politika Latvijā: liela brēka, maza vilna? *Dzīves lingvistika. Veltījums profesoram Jānim Valdmanim*. LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 173.–194. lpp.
- Latviešu valodas prasmes kvalitāte 2019 – *Latviešu valodas prasmes kvalitāte: valsts valodas prasmes pārbaudes rezultāti*. Autoru kol. Rīga: LVA, 2019. Pieejams: <https://valoda.lv/wp-content/uploads/2020/04/Latvie%C5%A1u-valodas-prasmes-kvalite%C4%81te-preview.pdf>
- Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi. MK noteikumi Nr. 733 [tiešsaiste]. Rīgā, 2009. gada 7. jūlijā (prot. Nr.47 42.§) [skatīts 30.04.2020]. *Likumi.lv*. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=194735>
- PMLP – Statistika: uzturēšanās atļaujas [tiešsaiste]. *LR Iekšlietu ministrijas PMLP* [skatīts 30.04.2020]. Pieejams: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/uzturesanas-atlaujas.html>
- Šalme, Arvils, Auziņa, Ilze. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: pamatlīmenis A1, A2, vidējais līmenis B1, B2*. Rīga: LVA, 2016.
- Šalme, Arvils, Auziņa, Ilze. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: augstākais līmenis C1, C2. Vadlīnijas*. Rīga: LVA, 2016.
- Valodas situācija 2004–2010 – *Valodas situācija Latvijā: 2004–2010*. Sociolingvistisks pētījums. Zin. red. I. Druviete, atb. red. G. Kļava, I. Vītola. Rīga: LVA, 2011.
- Valodas situācija 2010–2015 – *Valodas situācija Latvijā: 2010–2015*. Sociolingvistisks pētījums. Zin. red. L. Lauze, atb. red. G. Kļava. Rīga: LVA, 2016.
- Valsts valodas politikas attīstības 2015.–2017. gadā novērtējums*, IZM. Rīga, Latvija, 2018. gada aprīlis.
- Valoda un valsts*. Raksti, 10. sēj. Dr. habil. philol. A. Veisberga redakcijā, Valsts valodas komisija. Rīga, Zinātne, 2019.
- Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2018-22-01*; Rīgā 2019.gada 13.novembrī. Pieejama: [https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search\[number\]=2018-22-01](https://www.satv.tiesas.gov.lv/cases/?search[number]=2018-22-01)
- Pētījums „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020)*: anketēti 333 skolēni (8.–12. klase), 65 latviešu valodas skolotāji, notikušas astoņas fokusgrupu intervijas Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē un Liepājā, vērotas 46 mācību stundas Rīgā, Salaspilī, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā un Jelgavā.
- Pētījuma īstenotājs: Latviešu valodas aģentūra
- Aptauja veikta: 2017–2020
- Pētījuma rezultāti pieejami:
<https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/petijuma-rezultati/>
<https://valoda.lv/petijumi/attieksme-pret-latviesu-valodu-un-tas-macibu-procesu/ieteikumi/>
- Valodas situācija 2016–2020*
- Sabiedrības aptauja: ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase*, tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās, 1115 respondentu.
- Aptaujas veicējs: Pētījumu centrs SKDS
- Aptauja veikta: 2019. gada augusts–septembris

Sabiedrības aptauja, ģenerālajam kopumam reprezentatīva izlase: 18–34 gadi, tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās, 580 respondentu.

Aptaujas veicējs: Pētījumu centrs SKDS

Aptauja veikta: 2019. gada oktobris–decembris

Aptauja „Latvijas emigrantu kopienas”, otrais vilnis, sadaļa: Valodu prasme un lietojums, interneta aptauja, svērti dati, 7702 respondenti.

Aptaujas veicējs: LU Filozofijas un socioloģijas institūts pētnieces I. Mieriņas vadībā

Aptauja veikta: 2019. gada septembris–novembris

Pētījuma sākotnējie rezultāti pieejami:

<https://valoda.lv/petijumi/valodas-situacija-latvija-2016-2020/>

III. Valsts valodas politikas mērķi un rīcība to sasniegšanai

Gan Satversmes kodolā, gan augstākā līmeņa politikas plānošanas dokumentos uzsvērta latviešu valodas nozīme. Satversmes 4. pants nosaka, ka latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda Latvijas Republikā. Nacionālā attīstības plānā latviešu valodas un kultūras pastāvēšana savā zemē identificēta kā valsts pastāvēšanas jēga. Valsts valodas regulējumu nosaka Valsts valodas likums, un līdz ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā latviešu valoda ir ieguvusi Eiropas Savienības oficiālās valodas statusu.

Valsts valoda ir būtisks resurss indivīda un valsts kopējai attīstībai. Valodas politikas būtība ir indivīda izvēles iespējās.²⁸ Valsts valodas politikas mērķi valsts attīstības kontekstā saistāmi ar indivīda attīstību un konkurētspēju, labklājības un dzīves kvalitātes nodrošināšanu un valodas un kultūras ilgtspēju. Atbilstoši Valsts valodas likumā²⁹ noteiktajam valsts un pašvaldību institūcijām ir pienākums nodrošināt materiālo bāzi latviešu valodas izpētei, kopšanai un attīstīšanai un valsts nodrošina valsts valodas politikas izstrādi, ietverot tajā latviešu valodas zinātnisku izpēti, aizsardzību un mācīšanu, sekmējot latviešu valodas lomas palielināšanu tautsaimniecībā, kā arī veicinot indivīda un sabiedrības izpratni par valodu kā nacionālu vērtību.

Sakarā ar migrācijas tendencēm, iedzīvotāju etnodemogrāfiskā sastāva izmaiņām un citiem ārējiem faktoriem, valsts valodas situācija mainās. Atbilstoši pārmaiņām, valsts valodas politikas mērķis ir nodrošināt valsts valodas aizsardzību un attīstību, tās ilgtspēju un pastāvēšanu pasaules valodu daudzveidībā. Viens no svarīgiem uzdevumiem, cita starpā, ir stiprināt latviešu valodas pozīcijas un vietu informācijas telpā.

Valsts valodas politikas attīstības virsmērķis, mērķi un rīcības virzieni nākamajiem septiņiem gadiem noteikti, balstoties uz:

- 1) valsts attīstības redzējumu un prioritātēm, kas norādītas NAP 2027 un Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam (turpmāk – Latvija 2030),
- 2) pierādījumos balstītu esošās situācijas analīzi par valodas politikā būtiskākajiem risināmajiem problēmjautājumiem,
- 3) Latvijai saistošām globālām (reģionālām un globālām) nākotnes attīstības tendencēm un iespējām.

Izvirzītie **mērķi** atspoguļo integrētu skatījumu uz galvenajām valodas politikas attīstības prioritātēm. Virkne ierosinājumu valodas pārvaldības un komunikācijas līmenī apzināti 2019.gada nogalē un 2020. gada sākumā valodas politikas īstenotāju un ekspertu lokā. Tika apspriesti aktuālie valsts valodas politikas izstrādes jautājumi, Latviešu valodas aģentūras valodas situācijas pētījumu dati, secinājumi un apzināti problēmrisinājumi. Atbilstoši šim skatījumam veidoti pamatnostādņu rīcības virzieni, to apakšmērķi un risinājumi, kas atspoguļoti uzdevumu un pasākumu veidā.

²⁸ B.Spolskis. Valodas pārvaldība. Zinātne, 2011, 17.lpp.

²⁹ Valsts valodas likums 24. pants

1. rīcības virziens ATTĪSTĪBA un DROŠUMSPĒJA

Mērķis 1: Valsts valodas drošumspēja un ilgpējīga attīstība.

Mērķis aptver latviešu valodas izpēti un attīstības ilgtspējas risinājumus: latviešu valodas kvalitatīvas un plaša spektra pētniecības nodrošināšanu, latviešu terminoloģijas un terminrades attīstību, latviešu zīmju valodas un vieglās valodas attīstību, latgaliešu rakstu valodas attīstīšanu.

Diahroniskos un sinhroniskos latviešu valodas pētījumus veic vadošie jomas speciālisti Latvijā. Svarīgi ir nodrošināt pētījumu attīstību un nepārtrauktību, kā arī identificēt nākotnes vajadzības. Aktualizēta pasaules zinātniskā doma valodniecības nozarē un tukojuzinātnē.

Risinājumi (nepieciešamā rīcība)

Valsts valodas politikas izstrāde ir balstīta uz valodas situācijas izpēti, kas Latvijā tiek regulāri veikta. Valsts valodas politikā nozīmīgākās ir tās sociolingvistiskās funkcijas, kas attiecas uz valsts un sabiedrības interesēm: valoda publiskajā telpā, iestādēs, plašsaziņas līdzekļos, izglītībā, darbavietā u. c. Taču ne mazāk svarīgi ir apzināt latviešu valodas lietojuma tendences un valodu izvēli privātajā saziņā (ģimenē, ar draugiem u. c.). Tās ir jomas, ko valsts neregulē, bet kas parāda valodu lomu sabiedrībā.

Veiksmīgas valodas politikas plānošanā svarīgi ir regulāri sociolingvistiski pētījumi par valodas situāciju un lingvistisko attieksmi, kā arī starpdisciplināri monitoringi par aktuāliem Latvijas iedzīvotāju lingvistisko ieradumu, attieksmju un labbūtības (lingvistiskās apmierinātības, labsajūtas) jautājumiem. Veicama arī valodas lietojuma izpēte sociālajos tīklos, tradicionālajos un jaunajos medijos.

Turpināma latviešu valodas dialektu izpēte, to resursu apkopošana un digitalizēšana, jo valoda nav tikai saziņas vai informācijas līdzeklis, tā ir kultūrmantojuma sastāvdaļa, nacionālās literatūras izteiksmes līdzeklis, tilts starp paaudzēm, nacionālās identitātes un specifikas nesēja. Latviešu valoda ir nacionālās identitātes pamatiezīme un mēs lepojamies ar tās daudzveidību. Jaunu izlokšņu datu (interviju, tekstu ierakstu) vākšana, reģistrēšana un izpēte, kā arī esošo izlokšņu datu inventarizācija, reģistrēšana, saglabāšana.

Viens no sevišķi svarīgiem uzdevumiem ir attīstīt akadēmisko latviešu valodu, terminoloģiju un terminradi latviešu valodā, pētīt nozaru speciālo leksiku. Nozaru terminoloģijas attīstība, kā arī terminoloģijas portāla www.termini.gov.lv satura papildināšana, elektronisku tulkojošo terminoloģijas vārdnīcu izstrāde, digitālo valodas resursu pieejamības nodrošinājums saistīts gan ar Latvijas speciālistu, pētnieku, gan ar Eiropas Savienības tulkotāju darbu.

Īstenot Valsts pētījumu programmas “Latviešu valoda” uzdevumus valodu ontoloģijas, sociolingvistikas, latviešu valodas gramatikas, leksikogrāfijas, onomastikas, terminoloģijas, tulkotāju zinātnes, valodu apguves, reģionālistikas jomā, pievērsties lībiešu valodas pētījumiem. Valsts pētījumu programmas “Latviešu valoda” rezultātus publicēt un publicēt starptautiskās zinātniskās konferencēs, kongresos, starptautiski recenzējamajos žurnālos, rakstu krājumos, monogrāfijās un plašsaziņas līdzekļos, lai informētu Latvijas sabiedrību, izglītojot par valodas jautājumiem, celtu latviešu valodas prestižu un lietojuma vērtību.

Latviešu literārās valodas attīstības avots vienmēr ir bijuši reģionālie/teritoriālie latviešu valodas varianti. **Latgaliešu rakstu valoda** ir būtiska latgaliešu identitātes apziņas daļa un neatņemama Latvijas kultūras vērtība. Nākamā valodas politikas plānošanas periodā veicami daudzveidīgi atbalsta pasākumi latgaliešu rakstu valodas attīstībai, izpētei un mācīšanai vispārējā izglītībā un diasporā – latgaliešu rakstu valodas iekļaušana novadmācībā, mācību programmu paraugu un mācību materiālu izstrāde dažādām vecuma grupām, pasākumi latgaliešu rakstu valodas popularizēšanai, skolotāju izglītošana, vasaras nometnes.

Integrācijas pasākumi ir cieši saistīti ar valodu. Tie ir sevišķi svarīgi atsevišķām iedzīvotāju grupām, piemēram, vārdzirdīgiem un nedzirdīgiem cilvēkiem. Latviešu valodas

lietojuma vides paplašināšana nodrošināma ar surdotulkotajiem, lai cilvēki pilnvērtīgi varētu iesaistīties sabiedrības dzīvē, iegūtu izglītību un aktuālu informāciju. Jānodrošina subtitri filmām, lai arī šie sabiedrības locekļi varētu apmeklēt kultūras un citus pasākumus un saprast runāto. Latviešu zīmju valodas attīstīšana, piemēroti, mūsdienīgi mācību līdzekļi, tai skaitā digitāli, surdotulku sagatavošana. Pētījumi par vieglo valodu, lai informācija valsts iestāžu un pašvaldību mājas lapās būtu pieejama vieglajā valodā. Regulāras ziņu pārraides vieglajā valodā, kas sasniedz atsevišķas iedzīvotāju grupas, kam tās nepieciešamas.

2. rīcības virziens RESURSI un ILGTSPĒJA

Mērķis 2: Latviešu valodas vides paplašināšana un valodas resursu ilgtspēja

Mērķis aptver latviešu valodas prasmes pilnveides un noturības izglītībā aspektus: speciālistu karjeras izaugsmes jautājumus, latviešu valodas apguves un metodikas resursu daudzveidību, latviešu valodas apguves iespējas dažādām mērķa grupām, valsts valodas prasmes pārbaudes procesa pilnveidi un stratēģisku infrastruktūru izveidi latviešu valodas digitālajai pārnesei.

Valsts valodas izglītības politika un no tās izrietoša kvalitatīva latviešu valodas apguve ir svarīgākais politikas instrumentu kopums, kas nodrošina pietiekošas valodas prasmes valodas lietotāju vidū, lai sasniegtu valsts valodas politikas virsmērķi – uzturētu valsts valodas ilgtspēju. Plānojot valsts valodas politiku, svarīgi ir ņemt vērā divas izmaiņas valsts izglītības politikā – pāreju uz kompetencēs balstītu mācīšanas pieeju un pakāpeniska pāreju uz izglītību valsts valodā vispārējā izglītībā. Pasākumi, kuri nodrošinās atbalstu sekmīgai valsts izglītības politikas maiņai, saistīti gan ar atbalstu izglītojamiem, gan skolotājiem.

Latviešu valoda ir valsts valoda Latvijā un tā ir arī dzimtā valoda pusotram miljonam latviešu. Līdz ar izglītības politikas maiņu un kompetenču pieejas ieviešanu, latviešu valodas mācību priekšmeta apguve vispārīzglītojošās skolās tiek pārskatīta, tādēļ atbalsts skolotājiem ir īpaši svarīgs – konferences, semināri, meistarklases par latviešu kā dzimtajās valodas mācīšanu, pieredzes apmaiņa ārpus Latvijas.

Līdz ar ekonomikas izaugsmi un iespējām atrast piemērotu darbu, Latvijā atgriežas ģimenes, kuru bērni ir skolas vecumā, taču skolotāji nav gatavi strādāt ar skolēniem, kuru latviešu valodas prasme ir pilnveidojama. Ir svarīgi, lai skolas vecuma bērni spētu iekļauties Latvijas izglītības sistēmā un apmeklēt savam vecumam atbilstošu klasi vispārīzglītojošās skolās. Nepilnīgas latviešu valodas zināšanas vai to neesamība tam ir liels šķērslis. Latviešu valodas zināšanas remigrantu bērniem lielā mērā ir atkarīgas no viņu vecāku izpratnes par valodu, valodas apguvi. Ja ģimenē uzskata, ka latviešu valodu, dzīvojot ārpus Latvijas, nav svarīgi mācīt un ar bērnu mājās nerunā, tad, atgriežoties Latvijā, skolas vecuma bērnam ir grūti iejusties Latvijas izglītības sistēmā gan slikto latviešu valodas zināšanu, gan arī emocionāli psiholoģisku apstākļu dēļ.

Nepieciešamība nodrošināt to, ka minoritāšu pārstāvji pienācīgi apgūst valsts valodu, un valsts valodas kā mācību valodas nozīme ir uzsvērtā Eiropas Padomes un Eiropas Savienības (ES) izstrādātos programmatiskajos dokumentos. Vairums ES valstu, tai skaitā arī Latvija, ir izvēlējušās modeli, kura ietvaros izglītojamie iegūst izglītību valsts valodā, lai veicinātu sabiedrības saliedētību un vienlīdzīgas iespējas darba tirgū. Saskaņā ar grozījumiem Izglītības likuma 9. panta otrās daļas 2. punktā un 41. panta pirmajā daļā, kas nosaka pakāpenisku pāreju uz izglītības ieguvī valsts valodā, vispārējā vidējā izglītībā pakāpeniski notiek pāreja uz

izglītības programmām, kas tiek īstenotas latviešu valodā, vienlaikus saglabājot iespēju izglītības programmās iekļaut mācību priekšmetus, kas saistīti ar mazākumtautības dzimto valodu un identitāti.

Viens no īpaši būtiskiem valodas politikas uzdevumiem ir latviešu valodas saglabāšana diasporā. Emigrācijas līkne pēdējos gados samazinās, bet joprojām tā ir pietiekami augsta. Iespēja saglabāt emigrācijā latviešu valodas prasmi bieži vien var būt pamatā lēmumam atgriezties Latvijā. Latviešu valodas prasmes nodrošināšanai diasporā vairāk uzmanības jāveltī latviešu valodas apguvei jauniešiem un bērniem, īpaši jaunākajā vecuma grupā un tiem, kas dzimuši ārvalstīs. Ņemot vērā, ka grāmatas šobrīd bērni un jaunieši (ne tikai diasporā) lasa mazāk, lielāks akcents liekams uz dažādiem digitālajiem resursiem, rīkiem un iespējām. Papildus mācību materiālu piedāvājumam sekmējama emocionālās un praktiskās saiknes izveidei ar Latviju, liela nozīme ir iespējai diasporas bērniem un jauniešiem uzturēties latviešu valodas vidē (arī Latvijā). Etnodemogrāfija un migrācijas tendences rāda, ka tieši latviešu valodas vides nodrošinājums gan Latvijas iedzīvotājiem, gan arī diasporas pārstāvjiem ir nozīmīgs faktors pilnvērtīgai valodas apguvei un lietojumam. Tas ir būtisks uzdevums valsts valodas politikā, kur nepieciešams sabiedrības un iezīvotāju, īpaši diasporas bērnu vecāku, individuāls atbalsts.

Latviešu valodu dažādu iemeslu dēļ ārvalstu universitātēs izvēlas apgūt studenti, kuri vēlas veidot karjeru saistītu ar baltistiku vai latvistiku, pētījumiem dažādās citās zinātņu nozarēs, kuru veikšanai nepieciešama latviešu valoda. Lai nodrošinātu latviešu valodas vietu pasaules valodu kontekstā, tās zinātnisko izpēti, starptautiskus projektus un pieredzes apmaiņu ar valodniekiem pasaulē, nepieciešams sagatavot augsta līmeņa latviešu valodas speciālistus.

Risinājumi (nepieciešamā rīcība)

Viens no būtiskiem pasākumiem latviešu valodas vides noturībai izglītībā ir latviešu valodas speciālistu sagatavošana Latvijas augstskolās, kas ietver gan augstskolu zinātniskās un akadēmiskās kapacitātes stiprināšanu baltu un latviešu filoloģijā, gan jaunu un mūsdienīgu latviešu valodas skolotāju programmu ieviešanu. Talantīgu studentu piesaiste skolotāju programmām veicinās skolotāju profesijas prestiža celšanu, savukārt jaunās, darba vidē balstītās skolotāju programmas sagatavos mūsdienīgus valodu mācīšanas speciālistus, kuri ieguvuši zināšanas, kā mācīt latviešu kā dzimto valodu, latviešu kā svešvalodu vai kā etniskā mantojuma valodu. Tai pat laikā ir svarīgi nodrošināt iespēju skolotāju programmas apgūt tālmācībā, lai tajās varētu izglītoties arī, piemēram, diasporas pārstāvji. Joprojām būtiski ir koordinēt un sniegt atbalstu diasporas skolotāju un izglītotāju profesionālās meistarības pilnveidei.

Sniegt atbalstu latviešu valodas skolotājiem formālajā izglītībā, valodas pasniedzējiem neformālajā izglītībā un diasporā ir otrs svarīgs uzdevums. Mācību metodes un paņēmieni mainās un attīstās, tādēļ būtiski ir iepazīstināt skolotājus ar jaunākajiem atzinumiem nozarē. Konferences, semināri, viedokļu apmaiņa, pētījumi, meistarklases un radošās nometnes informē un nodrošina nepārtrauktu skolotāju profesionālo pilnveidi, valodu mācīšanas metodiskie materiāli izglīto. Remigrējušo ģimeņu bērniem mentori, skolotāju palīgi, daudzveidīgi latviešu valodas mācību līdzekļi var palīdzēt gan latviešu valodas zināšanas uzturēt, gan pilnveidot atgriežoties. Liela nozīme, kā rāda prakse, ir vecāku informēšanai un izglītošanai par valodas apguvi. Pedagogu, kuri strādā ar remigrējušajiem bērniem, profesionālās kompetences pilnveides kursi, darbam sagatavoti mentori, pieredzes apmaiņa un labās prakses piemēri veicinās remigrantu bērnu veiksmīgu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā.

Ņemot vērā iepriekš minētās izmaiņas izglītības politikā – pāreja uz kompetencēs balstītu mācīšanas pieeju un pakāpeniska pāreja uz izglītību valsts valodā vispārējā izglītībā,

nepieciešami jauna tipa latviešu valodas apguves materiāli. Turklāt aizvien pieprasītāki kļūst latviešu kā svešvalodas apguvei paredzētie mācību līdzekļi dažādiem valodas prasmes līmeņiem, īpaši augstākajam – C līmenim. Jaunie mācību materiāli veidojami tā, lai tie nodrošinātu sistēmisku valodas apguvi un būtu pieejami gan drukātā, gan digitālā veidā. Veidojama jauna latviešu valodas praktiskā gramatika, kas pieejama gan latviešu, gan arī angļu valodā.

Lai attīstītu daudzveidību latviešu valodas apguves piedāvājumā, respektējot mērķa grupu vajadzības Latvijā un pasaulē, veicami latviešu valodas apguves pētījumi, kas noskaidrotu valodas apguvēja individuālo īpašību, vecuma, dzimtās valodas un citu faktoru ietekmi uz latviešu valodas kā svešvalodas apguvi. Atbalsts latviešu valodas programmām ārvalstu universitātēs, latviešu valodas vasaras kursi ārvalstu studentiem, vasaras kursu (letonistu semināru) rīkošana latviešu valodas docētājiem, citi pasākumi, kas rosina ārvalstu studentu interesi par latviešu valodu, tās zinātnisku izpēti un popularizēšanu ārpus Latvijas.

Aktuāli ir nodrošināt latviešu valodas apguves un prasmes pilnveides pieejamību Latvijā un ārvalstīs. Sniegt finansiālu un administratīvu atbalstu latviešu valodas apguvē visās izglītības pakāpēs un mūžizglītībā, t.sk. remigrantiem formālajā izglītībā un neformālajā izglītībā diasporā, kā arī sistēmisku pieeju latviešu valodas mācību organizēšanā, nodrošinot kvalitatīvu mācību procesu. Plānots līdz 2027. palielināt tālmācībā izglītoto diasporas skolēnu skaitu, kā arī attīstīt patstāvīgi sagatavoto skolotāju darbību, kas nodrošinātu daudzveidīgas valodas apguves iespējas, ņemot vērā diasporas ģimeņu atšķirīgās vajadzības un vēlmes.

Valsts valodas prasmes pārbaudes, kas nepieciešamas profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai, Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai Latvijā un ārpus Latvijas, nepārtraukti pilnveidojamas. Ņemot vērā to, ka pretendenti jau pirms ierašanās Latvijā, tai skaitā diasporas pārstāvji, vēlas iegūt valodas prasmes apliecību, izstrādājami digitālā vidē pieejami testi, kas atbilst drošības prasībām. Testu saturs nepārtraukti pilnveidojams.

Nozīmīgs uzdevums ir **latviešu valodas attīstība digitālajās tehnoloģijās.**

Tehnoloģiju laikmets pieprasa valodas digitalizāciju, arvien svarīgāki kļūst daudzveidīgi tekstu korpusi, to publiskošana tīmeklī, pieejamība.

Korpuslingvistika, valodas tehnoloģiju attīstība. Dažādu veidu tekstu korpusu papildināšana, uzturēšana, piekļuves nodrošināšana, izmantošana zinātniskos pētījumos, terminu datu bāzu, vārdnīcu izstrāde – tas viss nodrošinās latviešu valodas ilgtspēju, dinamisku attīstību un valodas konkurētspēju gan Latvijas daudzvalodu sabiedrībā, gan pasaules valodu tirgū. Arvien lielāka nozīme valodas izdzīvošanā un pilnvērtīgā funkcionēšanā būs datorlingvistikas attīstībai. Latviešu valodai jānodrošina pamatprasības un vajadzības, kas garantē valodas lietojumu mūsdienu pasaulē. Aktuālas ir runas atpazīšanas un kvalitatīva mašintulkuma iespējas. Mākslīgā intelekta tehnoloģijas plaši pielietotas virtuālo asistentu izveidē. Datorlingvistikas attīstība, terminoloģijas, tulkojumzinātnes attīstība un jauni, mūsdienīgi digitālajās tehnoloģijās balstīti valodas pētījumi noteiks pilnvērtīgu latviešu valodas funkcionēšanu un ilgtspēju.

3. rīcības virziens LĪDZDALĪBA un ATBILDĪBA

Mērķis 3: Sabiedrības līdzdalība un atbildība valsts valodas noturībā

Mērķis aptver efektīvus institucionālus risinājumus sabiedrības līdzdalībai latviešu valodas attīstībā, kas ietver gan atbalsta nodrošināšanu ikviena lingvistiskajai izaugsmei. Latviešu valodas lietojumu ietekmē ne tikai sabiedrības locekļu individuālie priekšstati, bet arī ar valodu konkurenci radītie apstākļi: latviešu valodas lietojuma ekonomiskie priekšnoteikumi nevar būt vienādi ar tādu valodu kā angļu un krievu valoda vērtību, kas abas ir klātesošanas

Latvijas valodu tirgū. Taču šos valodu konkurences radītos riskus iespējams mazināt apzinātas valodas politikas ceļā.

Atbilstoši valsts valodas situācijas pārmaiņām, veicama nepārtraukta nepieciešamo normatīvo aktu pilnveide, kas stiprina valsts valodas juridisko aspektu, valsts un pašvaldību, kā arī privātpersonu konsultēšana par valsts valodas lietošanu. Savukārt, starptautisko tiesību aktu tulkošana latviešu valodā un Latvijas Republikas tiesību aktu tulkošana ES dalībvalstu valodās, jaunu terminu izstrāde latviešu valodā, elektronisko datu bāzu papildināšana un pieejamība būtiski nepieciešama latviešu valodas kā vienas no Eiropas Savienības oficiālajām valodām statusa nodrošinājumam.

Risinājumi (nepieciešamā rīcība)

Lai veicinātu latviešu valodas lietojuma kvalitāti atbilstoši sabiedrības vajadzībām, nodrošināma valodas konsultāciju pieejamība, kā arī populārzinātnisku, skaidrojošu izdevumu par latviešu valodas prakses jautājumiem izstrāde.

Mērķtiecīgi iesaistot sabiedrību valodas politikas īstenošanā, veidojas pozitīva lingvistiskā attieksme. Tas panākams, īstenojot vairākus publiskus pasākumus, kuru popularitāte sevi pierādījusi – vietvārdu dienas Latvijas pagastos, daudzveidīgi skolēnu radošo darbu konkursi, Starptautiskā Dzimtās valodas diena, Eiropas Valodu diena, latviešu valodas diktāts, diskusiju cikli par dažādiem valodas jautājumiem, radio raidījumi, reklāmkampaņas sociālajos tīklos un plašsaziņas līdzekļos ar mērķi sabiedrību rosināt lietot latviešu valodu un rūpēties par valodas kvalitāti. Svarīgi ir apzināties, ka vajadzīgi pasākumi, kas sasniedz dažādu vecumu auditorijas, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem.

Latviešu valoda radoši attīstāma un izkopjama ar literatūras un mākslas līdzekļiem, atbalstot valsts nozīmes pasākumus – literatūras festivālu „Prozas lasījumi” un “Dzejas dienas”, Literatūras gada balvas un Starptautiskā Jāņa Baltvilka balvas bērnu literatūrā norisi. Bērnu un jauniešu izglītošana un pozitīvas lingvistiskās attieksmes veidošana uzskatāma par īpaši svarīgu uzdevumu.

4. rīcības virziens SABIEDRĪBA un LOJALITĀTE

Mērķis 4: Izglītots, Latvijas valstij lojāls, daudzvalodīgs indivīds – latviešu valodas ilgtspējas pamats

Mērķis raksturo daudzvalodu indivīdu kā latviešu valodas ilgtspējas faktoru. Šajā virzienā plānotie pasākumi paplašinās latviešu valodas lietojumu solidārā, multilingvālā sabiedrībā. Latviešu valoda ir nozīmīga daļa no mūsdienu daudzvalodu pasaules. Latviski runājošie cilvēki - gan latviešu kā dzimtās, gan latviešu kā otrās, svešvalodas vai latviešu kā etniskā mantojuma valodas runātāji - ir kontaktā ar citām valodām.

Gan risinājumus proaktīvas rīcības veidošanai valodas pārvaldībā, komunikācijā ar sabiedrību mikro un makrolīmenī, par valodu mijiedarbību glokālā telpā.

Sabiedrības attieksme pret latviešu valodu kopumā ir pozitīva, dominē uzskats, ka latviešu valoda jāzina visiem Latvijā dzīvojošajiem, ir svarīga līdzcilvēku labestīga attieksme pret tiem, kas runā ar kļūdām. Īpaši labvēlīga attieksme pret latviešu valodu ir ārzemniekiem, kas dažādu iemeslu dēļ izvēlējušies Latviju par savu mītnes zemi.

Līdzdalības nodrošināšana valsts valodas politikas īstenošanā un attīstībā tiek vērtēta, kā sarežģītākā, visgrūtāk mērāmā un vienlaikus arī visnozīmīgākā valsts valodas politikas daļa, jo visciešāk saistīta ar valsts valodas kā vērtības nostiprināšanu un uz latviešu valodu orientētas lingvistiskās attieksmes veidošanu sabiedrībā, kas ir valodas dinamiskas attīstības priekšnoteikums.

Latvijas empātiskā sabiedrība un mentalitāte nosaka to, ka cilvēki ātri pāriet uz svešvalodām sarunā ar citā valodā runājošiem cilvēkiem. Cittautiešiem bieži jālūdz, lai ar viņiem runā latviski, jo cilvēki vēlas vingrināties runāt ne tikai valodas nodarbībās, bet arī ikdienā ar latviešu valodas runātājiem. Atbalstīt tos, kuru attieksme pret latviešu valodu ir pozitīva. Ar brīvprātīgo iesaisti ārzemniekiem palīdzēt attīstīt viņu latviešu valodas prasmi un zināšanas par Latvijas kultūru un vēsturi, tādējādi veicinot piederības sajūtu Latvijas valstij.

Lokālpatriotisms, pozitīva lingvistiskā attieksme palīdz popularizēt valsts valodas attīstību un sekmēt sabiedrības līdzdalību valsts valodas politikas īstenošanā, rosina lietot latviešu valodu un rūpēties par valodas kultūru, pilsoniski līdzdarboties, piemēram, vietvārdu vākšanas talkā, tādējādi brīvprātīgi piedaloties valodas izpētē un sniedzot sabiedrisku labumu visiem latviešu valodas lietotājiem.

Mērķis ietver arī lībiešu valodas apguvi un attīstību, kā arī Latvijas lingvistiskās ainavas reģionālās savdabības saglabāšanu. Latviešu valodā vienmēr klātesoša ir lībiešu valoda. Valsts valodas likuma 4. pantā norādīts, ka valsts nodrošina lībiešu valodas kā pirmiedzīvotāju jeb autohtonu valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Lībiešu valoda un lībiešu kultūra iekļauta Latvijas nacionālā nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā, ar UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas atbalstu īpaši tiek aktualizēta lībiešu valodas un kultūras loma Latvijā, desmitgade 2022–2032 noteikta par Starptautisko autohtono valodu desmitgadi.

Risinājumi (nepieciešamā rīcība)

Svarīgi ir attīstīt spēju pielāgoties jebkuram latviešu valodas runātājam, arī tam, kura valodas prasme vēl nav augstā līmenī, novērtēt katra centienus apgūt latviešu valodu un palīdzēt. Sabiedrība iesaistās dialogā par mazākumtautību valodām, diasporu, jaunprienācējiem, kas Latviju izvēlējušies par savu mītnes zemi.

Tikpat nozīmīgi ir rūpēties par katra Latvijas iedzīvotāja kā daudzvalodīga indivīda iespējām mācīties, tādējādi stiprinot latviešu valodas funkcionālās pozīcijas daudzvalodu vidē un nodrošinot katram daudzvalodu kompetenci izglītības, darba tirgus un identitātes saglabāšanas jomā. Latvijas ilgtspēja ir balstīta izglītota, multilingvāla, Latvijas valstij lojāla indivīda izaugsmē.

Lai veicinātu pirmiedzīvotāju lībiešu valodas vides nostiprināšanos un valodas revitalizāciju, veicami daudzveidīgi pasākumi. Par prioritāti uzskatāms atbalsts lībiešu valodas pratēju iesaistes programmai, lai izmantotu esošos resursus – cilvēkus ar unikālo lībiešu valodas prasmi – lībiešu valodas lietojuma vides uzturēšanai. Prioritārais pasākums ievērojami atvieglos pārējo pasākumu īstenošanu: tikšanās, nometnes vai rezidences lībiešu valodas vides uzturēšanas nolūkā; valodas pētniecība, normēšana un dokumentēšana; konferenču, semināru, meistarklašu rīkošana; pētniecības institūciju kapacitātes paaugstināšana, pētnieku ataudzes nodrošināšana; lībiešu valodas avotu elektroniskās krātuves pieejamība, datubāzes; valodas izglītības jautājumi; tiesiskais atbalsts un pasākumi lībiešu valodas popularizēšanai, tai skaitā sociālajos tīklos, populārzinātnisku un informatīvu publikāciju sagatavošana.

Pasākumi šajā virzienā aptver efektīvus institucionālus risinājumus atbalsta nodrošināšanai un risinājumus proaktīvas rīcības veidošanai valodas pārvaldībā, komunikācijā ar sabiedrību mikro un makrolīmenī. Sabiedrībā tiek vairota globālā koncepta izpratne, tolerance par lingvodiversitātes izpausmēm un valodu lietojuma daudzveidību Latvijas vēsturiskajās teritorijās, kas izsenis bijušas lingvistiski daudzveidīgas un etniski dažādas. Tiek mazināti lingvistiskie stereotipi un aizspriedumi, kuri veidojušies teritoriālas vai administratīvas nošķirtības dēļ un kuru cēloņi ir bijuši politiski, etniski vai sociāli.

IV. Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji

1.Politikas rezultāts (PR) Latviešu valodas apguves un pilnveides iespēju daudzveidība					
Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs (RR)	Datu avots	Bāzes gada vērtība	2024.gads	2027.gads
Uzlabojusies to iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda vai iegūtās izglītības valoda nav latviešu valoda, latviešu valodas prasme	RR 1.1.Pieaugušo iedzīvotāju īpatsvars, kuri prot latviešu valodu (25–64 g. v.) (%) (bāzes gads – 2016)	CSP, NAP 2027	81,5	82,5	84
	RR 1.2.Latviešu valodas prasmi apliecinājušo ārzemnieku īpatsvars valsts valodas prasmes pārbaudē (%) (bāzes gads – 2019)	VISC	39	40	43
	RR 1.3.Personu, kuras valsts valodas prasmes pārbaudē uzrāda augstāku valsts valodas prasmes līmeni salīdzinājumā ar iepriekšējo novērtējumu, īpatsvars (%) (bāzes gads – 2019)	VISC	3,55	4	4,3
2.Politikas rezultāts (PR) Latviešu valodas lietojuma vides paplašināšanās					
Pieaudzis diasporas skolās iesaistījušos bērnu skaits	RR 2.1.Diasporās skolās iesaistījušies bērni (īpatsvars, kuri apmeklē latviešu skolu) (%) (bāzes gads – 2019)	LU SFI, LVA	12	13	14
Palielinājies to Latvijas iedzīvotāju skaits, kuri publiskajā vidē izmanto latviešu vai galvenokārt latviešu valodu	RR 2.1. Latvieši, kuri publiskajā vidē izmanto latviešu vai galvenokārt latviešu valodu (%) (bāzes gads – 2019)	LVA	85	88	93
	RR 2.3.Cittautieši, kuri publiskajā vidē izmanto latviešu vai galvenokārt latviešu valodu (%) (bāzes gads – 2019)	LVA	34	38	43
Latviešu terminoloģijas resursu pieejamība digitālajā vidē	RR 2.4. LZA TK un VVC resursi ievadīti LNTP (%) (bāzes gads – 2019)	VVC	25	60	100

Informācija par pamatnostādņu politikas mērķu sasaisti ar nacionālā līmeņa valsts politikas plānošanas dokumentiem

Pamatnostādņu sasniegšanai izvirzītie mērķi izstrādāti atbilstoši Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.–2027.gadam (apstiprināts Saeimā 2020.gada 2.jūlijā) prioritātes “Vienota, droša un atvērta sabiedrība” rīcības virziena „Saliedētība” definētajiem mērķiem: [394] Iedzīvotāji vairāk lieto latviešu valodu, gūst izpratni par sabiedrību demokrātiskā Latvijas informatīvajā telpā un vērtē informācijas kvalitāti. Tādējādi palielinās gatavība sniegt atbalstu

līdzcilvēkiem un vairojas sabiedriskais labums. [397] Viens no galvenajiem riskiem saliedētībai ir manipulācijas risks: ļaujoties stereotipu varai, nav tālu līdz diskriminācijai. Plašsaziņas līdzekļi, politiskā retorika atsevišķās valstīs var radīt plašas sabiedrībā. Tāpēc ir stiprināma informatīvā telpa, novēršama dezinformācija un uzlabojama medijpratība, līdzdarbība politikas veidošanā, komunikācijas prasmes starp dažādām grupām un kultūrām. Informatīvajā telpā, tostarp medijos, radītais saturs palīdz noturēt demokrātiju un nostiprināt pilsoniskās vērtības. Arī kvalitatīva mediju satura pieejamība valsts valodā, pietiekama un kvalitatīva informācija par sabiedrībā notiekošo stiprina mūs kā sabiedrību un demokrātisku valsti.

[398] Viens no saliedētas sabiedrības pamatiem ir plaša latviešu valodas lietošana. Saliedēta sabiedrība aktīvi piedāvā valodas apguves un prasmju pilnveides iespējas tiem, kas to vēlas, un valodas pratēji brīvprātīgi un aktīvi atbalsta valodas apguvējus, atbalstošā veidā sarunājoties ar tiem latviski. Tāpat jāstiprina latviešu valodas dinamiska bagātināšana visās jomās.

Pamatnostādņu sasniegšanai noteiktie uzdevumi ir saistīti ar šādiem NAP2027 uzdevumiem: [406] Nacionālās identitātes apziņas stiprināšana dažādām iedzīvotāju grupām, atbalstot saliedējošu pasākumu īstenošanu kultūras, valodas, teritoriālās, vēsturiskās atmiņas, politiskās un kopīgās ekonomikas dimensijās; [409] Latviešu valodas lietojuma palielināšana ikdienas saziņā, tostarp digitālajā un sabiedrisko mediju vidē, paplašinot valodas apguves pieejamību un uzlabojot kvalitāti.

Pamatnostādņu plānotie uzdevumi un pasākumi sniegs ieguldījumu Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam (apstiprināta ar Latvijas Republikas Saeimas 2010. gada 10. jūnija lēmumu) rīcības virziena "5.1. Kultūras kapitāla saglabāšana un attīstība, sabiedrībai līdzdarbojoties kultūras procesos" mērķa "Saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai, attīstot sabiedrības radošumā balstītu konkurētspējīgu nacionālo identitāti un veidojot Latvijā kvalitatīvu kultūrvidi" un tā apakšmērķa "Latviešu valodas saglabāšana un valodu daudzveidības potenciāla izmantošana" īstenošanā.

V. Valsts valodas politikas rīcības plāns: mērķi, rīcības virzieni, uzdevumi un pasākumi

Nr. p. k.	Uzdevums Pasākumi	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas
1.Rīcības virziens ATTĪSTĪBA un DROŠUMSPĒJA				
Valsts valodas drošumspēja un ilgtspējīga attīstība				
1.1.	Nodrošināt zinātniskos un praktiskos resursus latviešu valodas izpētes ilgtspējai.	2021-2027	IZM	LVA, LU LaVI, LU MII, VVC, LZA TK, augstskolas, LU LI
1.1.1.	Latviešu valodas situācijas Latvijā un diasporā izpēte.			
1.1.2.	Teorētiskās un praktiskās leksikogrāfijas attīstība.			
1.1.3.	Mūsdienu latviešu valodas gramatiskās sistēmas izpēte teorētiski praktiskā aspektā, literārās valodas standartizācija un normu kodifikācija.			
1.1.4.	Latviešu valodas skaņu sistēmas un runas procesu praktiskā un teorētiskā izpēte.			
1.1.5.	Latviešu valodas vēstures izpēte.			
1.1.6.	Valodas politikas pētījumi kontekstā ar sabiedrības lingvistiskās uzvedības izpēti.			

1.1.7.	Pētījumi tulkojumzinātnes un kontaktlingvistikas jomā.			
1.1.8.	Pētījumi latviešu valodas kā dzimtās, otrās valodas un svešvalodas, latviešu valodas kā etniskā mantojuma valodas apguvē.			
1.1.9.	Izstrādāt un īstenot Valsts pētījumu programmas “Latviešu valoda” uzdevumus latviešu valodas izpētei un attīstībai.			
1.2.	Attīstīt latviešu terminoloģiju un terminradi kā zinātniskās darbības daļu.	2021-2027	TM, IZM	VVC, LZA TK, LiepU, RTU, VeA, LiepU, LNB
1.2.1.	Pētījumi latviešu terminoloģijā – vēsture, teorija un prakse.			
1.2.2.	LZA Terminoloģijas komisijas sēžu organizēšana un sabiedrības konsultēšana.			
1.2.3.	Latvijas Nacionālā terminoloģijas portāla (LNTP) termini.gov.lv satura uzturēšana un funkcionalitātes pilnveidošana.			
1.3.	Attīstīt un nostiprināt latgaliešu rakstu valodu.	2021-2027	TM, IZM	VVC, LU LaVI, LU MII, RTA
1.3.1.	Latgaliešu rakstu valodas izpēte.			
1.3.2.	Latgaliešu rakstu valodas pareizrakstības rīka lingvistiskās daļas izstrāde.			
1.3.3.	Korpusa attīstība un digitāls rīks valodas apguvei.			
1.4.	Paplašināt latviešu valodas lietojuma vidi Braila rakstā, zīmju un vieglajā valodā.	2021-2027	IZM, KM, LM	LiepU, LNS, LU (HZF), LNerB, VISC
1.4.1.	Jaunu izziņas materiālu izdošana, grāmatu ieraksti un publikācijas Braila rakstā.			
1.4.2.	Latviešu nedzirdīgo zīmju valodas pētniecība, standartizācija, apguve un popularizēšana.			
1.4.3.	Vieglās valodas resursu attīstība valodiskajai integrācijai.			
2. Rīcības virziens RESURSI un ILGTSPĒJA				
Latviešu valodas vides paplašināšana un valodas resursu ilgtspēja				
2.1.	Atbalstīt latviešu valodas speciālistu karjeras izaugsmi.	2021-2027	IZM	LVA, VISC, augstskolas
2.1.1.	Īstenota IZM mērķprogramma zinātniskās, metodiskās un populārzinātniskās darbības atbalstam augstskolās, kas īsteno Letonikas (latvistikas, baltistikas) studiju programmas.			
2.1.2.	Diasporas izglītotāju tālmācības programmas izstrāde un īstenošana Latvijas augstskolā.			
2.1.3.	Latviešu valodas kā svešvalodas skolotāju izglītības programmas (īsā programma) izveide un īstenošana.			
2.2.	Nodrošināt latviešu valodas apguves un metodikas resursu daudzveidību.	2021-2027	IZM	LVA, VISC, augstskolas
2.2.1.	Latviešu valodas pedagogu profesionālās kompetences pilnveides programmas un metodikas kursi.			
2.2.2.	Atbalsts diasporas izglītojošo pasākumu un pedagogu profesionālās pilnveides pasākumiem Latvijā un ārvalstīs.			
2.2.3.	Profesionālā pilnveide ārvalstu un Latvijas augstskolu docētājiem, kuri augstskolās māca latviešu valodu.			
2.2.4.	Atbalsta materiāli pedagogiem latviešu valodas apguves metodikā.			
2.2.5.	Mācību un informatīvo latviešu valodas apguves resursu izstrāde dažādām mērķa grupām.			
2.2.6.	Latviešu valodas apguves pētījumi.			

2.3.	Paplašināt latviešu valodas apguves iespējas dažādām mērķa grupām un pilnveidot valsts valodas prasmes vērtēšanas procesu.	2021-2027	LM, KM	IZM, IeM, NVA, SIF, LVA, VISC, augstskolas
2.3.1.	Atbalsts latviešu valodas un kultūras apguvei ārvalstu augstskolu lektorātos un studiju programmās.			
2.3.2.	Atbalsts latviešu valodas apguvei diasporā un Latvijas pedagogu līdzdalībai diasporas izglītībā.			
2.3.3.	Latviešu valodas apguves pieejamības nodrošināšana Latvijas iedzīvotājiem un jaunpieņacējiem (<i>new speakers</i>).			
2.3.4.	Valsts valodas prasmes vērtēšanas procesa nodrošinājums Latvijā un diasporā, t.sk. digitālajā vidē.			
2.4.	Veidot stratēģisko infrastruktūru latviešu valodas digitalizācijai.	2021-2027	IZM, TM	LVA, LU MII, LU LaVI VVC, LZA TK, LNB, KM, augstskolas
2.4.1.	Valodas digitālo tehnoloģiju izstrāde.			
2.4.2.	Latviešu valodas digitālo resursu nodrošinājums (korpusu attīstība) un zinātniskais darbs.			
2.4.3.	Korpuslingvistikas pamatprasmju attīstīšana dažādām mērķa grupām un prasmju pilnveides, specializācijas pasākumi.			
3. Rīcības virziens LĪDZDALĪBA un ATBILDĪBA				
Sabiedrības līdzdalība un atbildība valsts valodas noturībā				
3.1.	Nodrošināt iespēju ikvienam pilnveidot latviešu valodas prasmi.	2021-2027	IZM, TM, AiM, IZM	LVA, LU MII, LU LaVI, VVC, LĢIA
3.1.1.	Valodas konsultāciju sniegšana sabiedrībai.			
3.1.2.	Veidot daudzveidīgu komunikāciju, radot noturīgu interesi sabiedrībā par latviešu valodas attīstību dažādos vecumposmos.			
3.2.	Radoši attīstīt un izkopt latviešu valodu ar literatūras un mākslas līdzekļiem.	2021-2027	KM	LNB, IZM, augstskolas
3.2.1.	Latviešu oriģināldramaturģijas iestudējumu īpatsvara palielināšana.			
3.2.2.	Latviešu literatūras popularizēšana un atbalsts literatūras radošajam procesam.			
3.2.3.	Valsts lasīšanas veicināšanas programmas: “Bērnu jauniešu un vecāku žūrija” (BJVŽ); “Nacionālā skaļās lasīšanas sacensība” (SkaLas); “Grāmatu starts” (GS).			
3.2.4.	Latvijas Kultūras kanona tīmekļvietnes veidošana un uzturēšana, radošās darbnīcas visām vecumu grupām, ikgadējs konkurss vidusskolēniem.			
3.2.5.	Gatavošanās grāmatas latviešu valodā 500 gadadienai (1525.–2025.).			
3.2.6.	Nacionālā enciklopēdija.			
3.3.	Uzturēt institūciju līdzdalību valsts valodas jomas pārvaldībā.	2021-2027	TM, IZM, IeM, LM, KM, AiM	VVC, LĢIA, LVEK, LZA TK, LU LaVI, augstskolas, LNS, LNerB, VISC
3.3.1.	Valsts valodas likuma un uz tā pamata izdoto normatīvo aktu pilnvērtīga izpilde un kontrole.			
3.3.2.	Normatīvo dokumentu tulkošanas jautājumu risināšana Latvijas un Eiropas Savienības institūcijās.			
3.3.3.	Vietvārdu standartizācija.			
3.3.4.	Latviešu valodas pētījumu rezultātu un normu avotu pieejamība.			

4. Rīcības virziens SABIEDRĪBA un LOJALITĀTE				
Izglītots, Latvijas valstij lojāls daudzvalodīgs indivīds – latviešu valodas ilgtspējas pamats				
4.1.	Saglabāt un attīstīt Latvijas lingvistiskās ainavas reģionālo un etnisko savdabību.	2021-2027	IZM, KM	LVA, LU LaVI, LU MII, augstskolas
4.1.1.	Latviešu valodas reģionālo variantu pētījumi, ģeolingvistika un digitālas Latvijas pagastu izlokšņu kartes izstrāde.			
4.1.2.	Onomastiski pētījumi, Latvijas vietvārdu (t.sk. diasporā) lingvistiskā datubāze un Latvijas mājvārdu digitālais resurss.			
4.1.3.	Pētījumi sociolingvistikā: par daudzvalodību Latgalē, par valodas vidi Latvijas augstskolās un studentu lingvistisko labbūtību, par valodas pārvaldību un praktisko lietojumu uzņēmumos Latvijas reģionos, Latvijas pilsētu lingvistiskās ainavas starpdisciplināra izpēte.			
4.1.4.	Lingvistiskās ainavas veidošana Latgalē un Līvu krastā.			
4.2.	Veidot mērķtiecīgu saziņu ar sabiedrību par valodas lietojuma jautājumiem.	2021-2027	IZM, TM	LVA, VVC, KM, NVO
4.2.1.	Poziitīvas lingvistiskās attieksmes veidošana.			
4.2.2.	Pilsoniskās aktivitātes kvalitatīvas valsts valodas vides veidošanā publiskajā telpā un medijos.			
4.3.	Veicināt Latvijas iedzīvotāju lokālpatriotismu.	2021-2027	IZM, KM	LVA, VISC, augstskolas, NVO
4.3.1.	Latviešu uzvārdu datubāzes (digitāla skaidrojoša uzzīņu avota) izstrāde.			
4.3.2.	Ikgadējā Vietvārdu diena un akcija “Apvidvārdu talka”.			
4.3.3.	Atzinumu un konsultāciju sniegšana personām un institūcijām par oficiālo vietvārdu priekšlikumiem.			
4.3.4.	Latgaliešu rakstu valodas apguves rīks.			
4.4.	Veicināt lībiešu valodas vitalitāti.	2021-2027	IZM	LU LI
4.4.1.	Lībiešu valodas izpēte un attīstība.			
4.4.2.	Lībiešu valodas pratēju piesaistes programma.			